

BEDÆ VENERABILIS,

ANGLO-SAXONIS PRESBYTERI,

OPERA EXEGETICA,

SIVE

OMNIUM EJUS OPERUM PARS II.

SECTIO SECUNDA. — DUBIA ET SPURIA.

DE SEX DIERUM CREATIONE

LIBER SENTENTIARUM EX PATRIBUS

COLLECTARUM.

DE PRIMA DIE.

In principio creavit Deus cælum et terram. Istud capitulum omnium librorum caput est. Omnis enim Scriptura divina bipartita est, Vetus Testamentum, et Novum. Alia quippe sunt, ubi interna intimantur, ut est: *In principio erat Verbum* (Joan. 1). Alia facta narrantur, ut est: *In principio fecit Deus cælum et terram.* Alia futura pronuntiantur, sicut dicitur: *Cum venerit Filius hominis in majestate sua* (Matth. v). Alia vero sunt, quæ agenda præcipiuntur, ut est: *Diliges proximum tuum* (Matth. v). Quomodo ergo bipartita est? Quia sunt alia quæ secundum figuram dicta sunt, ut est Canticum canticorum; et est: *Audivit Adam vocem Domini Dei deambulantis in paradiso* (Gen. iii). Et alia sunt secundum rerum gestarum fidem, ut est, secundum quod populus de Ægypto transierit et quod mare pedibus ambulavit. Alia vero sunt, quæ utroque modo dicta sunt, ut est transitus maris Rubri. Et miracula illa quæ Dominus in Evangelio fecit. Dicit vero: *In principio creavit Deus cælum et terram.* Inquirendum est in quo principio creavit Deus cælum et terram, utrum in principio temporis, an in principio ut esset hoc initium creaturæ ejus, ex quo alia esse cœperunt. Non enim Deo semper cœterna fuerunt. Dicamusque: *In principio sibi cœterno fecit Deus cælum et terram,* hoc est in unigenito Filio, qui est Sapientia Patris, de quo dicit Apostolus: *Christum Dei virtutem et Dei sapientiam* (I Cor. i); et in psalmo dicit: *Omnia in sapientia fecisti* (Psal. ciii). Et iterum dicit Apostolus: *Quia in ipso condita sunt omnia, quæ in cælo sunt et in terra, visibilia et invisibilia* (Coloss. i), nam et evangelista de Christo dicit: *In hoc mundo erat, et mundus per eum factus est* (Joan. i). Tamen querendum est, quod in principio primum Deus fecit cælum et terram, an lucem. Et si prima lux creata fuit, quare non dixit: *In principio creavit Deus lucem?* Intelligendum est, quod simul creavit cælum, et terram et lucem. Quia nihil interest, nisi origo tantum, sicut homo duas parabolas cognitas si-

A mul non potest enarrare, ita et Dominus fecit. Quia hoc prius enarravit, quod originem habuit, et postea quod exinde factum fuit, quamvis utrumque simul fecisset. Ut quod sola origine prior est in faciendo, prior sit ex tempore enarrando. Ergo dum oportebat ut Scriptura sancta utrumque enarrasset, et res gestas quam res narratas, quod exinde factum est, ratio erat ut prius enarrasset unde aliquid factum erat, quam illud, quod exinde factum est, propter tardiores intellectum, ut capere potuissent, quia res corporeæ ex aliquo fiebant. Quia nihil interest inter creationem cæli et terræ, et lucem, nisi hoc tantum, quod est inter verbum et vocem. Quare non dixit: *In principio fecit Deus cælum et terram,* sed dixit: *Creavit,* propter informatam materiæ, et iterum sensum spiritalem.

Item Recapitulatio.

In principio creavit Deus cælum et terram. Principium Christus est, sicut ipse in Evangelio ait: *Ego principium, qui et loquor vobis.* In hoc igitur principio fecit Deus cælum, id est, spirituales, qui cælestia meditantur et querunt. In ipso fecit et carnales, qui terrenum necdum deposuerunt. *Terra autem erat inanis et vacua,* id est, Quia nondum erat a mari distincta. *Et vacua,* id est, quia littoribus non erat circumdata, vel vitibus ornata: id est, arboribus vel animalibus.

Item Recapitulatio.

Terra autem erat inanis et vacua. Terra scilicet carnis nostræ inanis erat et vacua, priusquam doctrinæ acciperet formam. *Et tenebræ erant super faciem abyssi,* quia non erat lux quæ superfunderetur, quod si esset, utique superesset. Sed quomodo erat? Id est aer spissatus luce carens diurna.

Item Recapitulatio.

Et tenebræ erant super faciem abyssi. Quia delictorum cæcitas, et ignorantia profunda obscuritas corda nostra tegebat. *Et spiritus Dei ferebatur super aquas.*

Unde ait beatus Apostolus : *Super eminentem*, inquit, *A scientiam charitatis Christi (Ephes. iii)*. Et alibi ait : *Superexaltat autem omnem intellectum (Philipp. iv)*. Ergo aliquid inchoatum ostendit, super quod spiritus Dei ferri diceretur, non loco, sed omnia superante atque præcellente potentia. Duo quippe sunt, propter quod amat Deus creaturam suam, ut sit et maneat. Ut sit formata, et maneat in præcepto Creatoris. Ergo *Spiritus Dei ferebatur super aquas*, ut esset quod maneret; quamobrem prius res informatas, et postea Spiritum sanctum nominavit, quia omnis exiguus amor rebus quas diligit subterponitur.

Recapitulatio.

Et Spiritus Dei ferebatur super aquas. Id est, Spiritus Dei Patris. Et de ipso Spiritu sancto ait Apostolus : *Qui non habet Spiritum Christi, hic non est ejus (Rom. viii)*. Si ergo nihil interest inter personam Patris, et Filii, et Spiritus sancti, quare non dicit: Qui non habet Spiritum Spiritus, vel: Sicut dicit Spiritus Patris, vel Spiritus Filii? Quare non dicit Pater Spiritus, vel Filius Spiritus? Quia non habet relativum modum unde reddere posset, sicut dicit *Servus Domini*, aut *Domini servus*, vel *Filius Patris*, et *Pater Filii*. Quia si dixisset Pater Spiritus, ostendisset Deum esse Patrem Spiritus. Vel si dixisset Filius Spiritus, demonstrasset Spiritum sanctum Patrem esse Filii, quia non est nec Pater nec Filius, sed de divina substantia processit. Quamobrem non dicit Spiritus sanctus natus a Patre vel Filio, quia non est natus sicut Unigenitus, nec factus sicut nos, ut per adoptionem gratiæ filius vocaretur. Et quomodo Spiritus sanctus coæternus dicitur Patri et Filio? Quia dixit Spiritum sanctum ex Patre et Filio procedentem, et coæternum esse. Semper enim processit, nam non semper datus est, quia semper potest fieri donum non per datum. Semper enim Spiritus sanctus processit, et a Patre paratum fuit dari. Nam tunc non erat qui eum accepisset, neque angeli, neque homines, nisi solus creator omnium. Et si tres unum sunt, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus (I Joan. v), quare ergo non dicitur Pater missus a Filio, vel a Spiritu sancto? Ordo paternæ reverentiæ servatur.

Recapitulatio.

Spiritus autem Dei super cor nostrum tenebrosum et fluidum, quasi super aquas jam superferebatur. In quo subsistentes requiesceremus, cujusque vivificaremur flatu, et cujus unda ablueremur.

DE CREATIONE LUCIS.

Dixit quoque Deus : Fiat lux. Lux autem ista est visibilis, an invisibilis? Invisibilis vero dicitur, quia creatio angelica est, quam oculi nostri non valent prospicere. Ratio enim erat ut die quarta sidera in cælo fabricasset, quæ oculi nostri potuissent prospicere. Ista creatio angelica, est temporalis, an intemporalis? Temporalis enim erat in angelis, intemporalis in Deo. Temporalis erat, quod dictum intelligimus expressum ab æterno Deo per Verbum coæternum in creatura spiritali, quam jam tunc fecerat, cum dictum est : *In principio creavit Deus cælum et terram*; sed ista locutio non tantum sine aliquo sono, sed etiam sine ullo corporali motu, creatura spiritalis ejus mente atque ratione quodam modo infixæ per Verbum Patris coæternum; sed multum ac difficillimum est capere quomodo dicitur, Deo non temporaliter jubente, neque id temporaliter audiente creatura, qui contemplatione veritatis omnia tempora excedit, sed intellectualiter sibi met expressas, cum Patri coæterna Sapientia tanquam intelligentibus locutionis ad ea quæ infra sunt transmittentes, ut fieret temporalis motus in rebus temporalibus, sive formandis sive administrandis.

Et facta est lux. Id est, creatio angelica, quia illi tunc cognoverunt agnoscere vel intelligere Creatorem suum. Quare iterum non repetit : *Et fecit Deus lucem*,

A sicut in cæteris creaturas repetit, quas creavit, ut in firmamento dicit : *Fiat firmamentum*, et iterum : *Fecit Deus firmamentum*. Ideo quia non erat necesse ut dixisset : *Fecit Deus lucem*, quia intellectualis creatura erat, id suat angeli. Quando autem dicit *Fiat firmamentum*, vel cætera in aliis creaturis hoc in cognitione angelica dicit, quia nec mirum est si Deus sanctis angelis suis, in prima lucis conditione ad se conversis, prius voluit ostendere quid erat deinceps factururus. Quando vero dicit : *Et fecit Deus*, id est in propria natura rerum. Jam non erat opus hoc de angelis iterum repetere, quia illi tunc, sicut diximus, conversi fuerunt ad agnoscendum Creatorem suum. Cum enim æterna illa et immutabilis, quæ non est facta, sed genita, Sapientia in spiritalem atque rationalem creaturam se transfert (sicut in animas sanctas, ut illuminati lucere possent), fit in eis quædam luculenta rationis affectio, quæ potest accipi facta lux, cum dixerit Deus *Fiat lux*. Jam enim erat spiritalis creatio, quæ cæli nomine significata est, cum scriptum sit : *In principio creavit Deus cælum et terram*; non cæli corporei, sed cæli incorporei, in quo intelliguntur omnes sancti angeli.

Et vidit Deus lucem quod esset bona. Quare lucem tantum laudavit, et non noctem. Id est, quia nox adhuc, nec dies factæ erant, sed tantum lux angelica, quia indignum erat Deo rem informem laudare, quæ adhuc formata non erat, sed rem illam quæ formata erat laudavit, id est, lucem angelicam.

Et divisit lucem a tenebris. Quid est divisio lucis a tenebris, nisi distinctio formatae ab informi.

Appellavitque lucem diem. Quamobrem appellavit lucem diem, quia dies adhuc non erat formata. Idemque dies circa speciem factæ rei appellatus est.

Et tenebras noctem. Quare similiter noctem appellavit, quæ adhuc minime formata erat, quia nox ista, quæ nobis notissima est, facit eam esse absentiam solis super terram. Quia, decedente sole, vocamus vesperam; inchoante mane, appellamus diem. Nox autem hic privato operis est, aut nox ipsa possibilitas est appellata, quæ in rebus est factis, unde fieri potest, etiamsi non mutantur. Et iterum secundum sensum spiritalem.

Recapitulatio.

Dixit quoque Deus : Fiat lux. Id est, illuminatio credulitatis appareat. Prima enim die lucem fidei dedit, quia prima est in conversione fides. Unde et ipsum primum in præcepto mandatum est : *Dominus Deus tuus, Deus unus est*. Propter quam fidem ipse Dominus etiam invisibiliter in mundo apparere voluit. Jam tunc Deus juxta præsentiam suæ gratiæ divisit justos, id est, filios Dei et lucis, a peccatoribus, tanquam a tenebris : *istos vocans diem, illos noctem*. Nam quia in Ecclesia lucis nomine justis appellantur, audi Apostolum : *Fuistis, inquit, aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino (Ephes. v)*.

Factumque vespere et mane dies unus. Quid est vespere, nisi ipsa perfectio singulorum operum? et mane, id est, inchoatio sequentium.

DE SECUNDA DIE.

Dixit quoque Deus : Fiat firmamentum. Idem propter firmamentum stabilitatis, sive propter intransgressibilitatem superiorum atque inferiorum aquarum. Naturam tamen aquarum illic jam non vaporali tenuitate, sed glaciali soliditate pendere æstimamus, propter siderum naturas mitigandas, ne creaturas Dei subterpositas nimio ardore concrement. Quomodo autem quælibet aquæ ibi sint, ubi eas minime dubitemus? Quia major est Scripturæ hujus auctoritas, quam omnis humani ingenii capacitas. De cælorum autem consistentia quærenda est ratio. Dominus hic unum firmamentum factum commemorat, Apostolus autem se in tertium cælum raptum fuisse testatur. Quid ergo dicamus, nisi quia conglobatæ minime guttæ in unum faciunt collectionem unam, et propter gravitatem ponderis non eas suffert aer

sustinere, sed ejus pond-ris ad imum defendendo dat locum. Hæc est pluvia. Ergo aer inter vapores humidos, unde desuper nubila globentur, et maria subterfusa volunt intelligere cælum esse inter aquam et aquam. Secundum vero cælum, quod spiritu cernimus, unde animalibus plenus discus ille ad Petrum in extasim mentis descendit. Tertium vero cælum, quod mente cognoscimus, ita secretum atque remotum vel omnino mundatum, vel a carnis sensibus abreptum, ut ea quæ in illo cælo sunt ipsam Dei substantiam Verbum, per quod facta sunt omnia, in charitate Spiritus sancti ineffabiliter videre valent.

Et dixit Deus : Fiat firmamentum inter medium aquarum, et dividat aquas ab aquis. Spiritus ergo Dei scribendus aderat, quasi quis ab eo requireret, quomodo factum sit recte responderit. Dixit Deus : *Fiat*, id est, quod in Verbo Dei æterno erat ut fieret. Deinde incipit narrare unumquodque factum. Cum audivimus, *Et sic factum est*, intelligimus factam creaturam non excelsisse prescriptum in Verbo Dei terminos generis sui ; cum vero audivimus : *Vidit Deus quia bonum est*, intelligimus in benigno Spiritu ejus, non quasi incognitum post factum placuisse, sed potius in ea bonitate placuisse, ut maneret factum, ubi placebat ut fieret. De figura autem cæli breviter dicendum est, hoc scisse auctores nostros, quod veritas habet ; sed Spiritum Dei qui super eos loquebatur noluisse ostendere nullo salute profuturo utilia. De ea autem contentione, quæ inter plures de figura cæli fieri solet, utrum in modum extensæ pellis, an spheræ vel cameræ consistat, non videmus quod prohibeat præter extensam in modum cameræ curvari, vel quasi spheræ in rotundum sinum extendi.

Item Recapitulatio.

Deinde secunda die disposuit Deus firmamentum, id est, solidamentum sanctorum Scripturarum ; firmamentum enim in Ecclesæ Scripturæ divinæ intelligentia, quia cælum plicabitur sicut liber.

Discrebitque super hoc firmamentum aquas. Id est, cœlestes populos angelorum, qui non opus habent hoc suscipere firmamentum, ut legentes audiant verbum Dei (*Matth. xxiv*). Vident enim semper eum, et diligunt. Sed superposuit ipsum firmamentum legis suæ super infirmitatem inferiorum populorum, ut ibi spiritales suscipientes cognoscant qualiter discernant inter carnalia et spiritualia, quasi inter aquas superiores et inferiores.

DE DIE TERTIA.

Dixit vero Deus : Congregentur aquæ quæ sub cælo sunt in locum unum, et appareat arida. Quid est ergo quod non ait : *Fiat arida visibilis*, vel aqua congregata, nisi quia propinquiora sunt eidem informitati, quam cœlestia corpora, ut de his per innumerationem dierum infirma rerum condiuntur. Ideo noluit inferri, ut similiter cum superioribus fieri imperaret, sed congregatæ aquæ apparere per se infirma rerum jussit. Ubi ergo congregatæ sunt aquæ si totam terram prius occupaverunt, illis, scilicet quo retractæ sunt ut terra nudaretur. Et si aliqua pars antea arida apparebat, ubi congregari potuisset, non ergo totum abyssus occupavit, sed magis intelligendum est, aut in modum nebulae prius aqua terram occupasset, aut terram longe lateque obsidens, qua cavum locum præbuisset, ubi percurrentes aquas capere potuissent ut appareret arida.

Item Recapitulatio.

Post hæc die tertia collegit in unum aquas inferiores salvas. Hoc est, homines infideles, qui cupiditatum tempestate et tentationum carnalium fluctibus quatuntur, et in se ipsis quasi amaritudo includuntur. *Sregavitque ab eis aridam*, populorum scilicet fontem fidei extitente ; oblitique dehinc superborum limites, et coercuit eos, ne turbulentis iniquitatum suarum fluctibus aridam, id est, animam sitientem

A Deum, conturbent, licetque ei germinare bonorum operum fructum secundum genus. D liges proximum in subsidiis necessitatum carnalium, habens in se semen secundum similitudinem, ut ex sua infirmitate compatiatur ad subveniendum indigentibus, producens et lignum forti robore. Et fructiferum, id est, beneficium ad eripiendum eum qui injuriam patitur de manu potentis, et præbendo protectionis umbraculum valido robore justi judicii.

Et vidit Deus quod esset bonum, et ait : Germinet terra herbam virentem, et facientem semen, et lignum pomiferum, faciens fructum juxta genus suum, cujus semen in semetipso sit super terram. Et factum est ita. Et protulit terra herbam virentem et aff'rentem semen, juxta genus suum, lignumque faciens fructum, et habens unumquodque sementem secundum speciem suam. Et vidit Deus quod esset bonum, factumque est vespere et mane dies tertius. Quid est enim, quod ista omnia in unum dicit imperavit fieri, et terram germinare, et aquas congregare, nisi quod ista omnia in terra radice figuntur? Ideo ad eandem diem pertinere dicuntur quia quamvis longe lateque per incrementa sua diffunduntur, tamen de locis propriis nexibus suis non moventur. Quia arbores vivunt, vivunt tamen non per animam, sed per viriditatem, quia ille succus infunditur in radice, deinde in qualitatem arboris efficitur, et postea in effusione ramorum, et exinde in viriditate foliorum. Unde dicit : *Et lignum pomiferum*, quia omnia ligna fructum non faciunt, quia hic fructus intelligitur, quia unaquæque arbor habet usum suum, et unaquæque herba similiter utilitatem suam tam in manifesto, quam in occulto.

DE DIE QUARTA.

Dixit autem Deus : Fiat luminaria in firmamento cæli, ut dividant diem ac noctem, et sint in signa et tempora et dies et annus, et luceant in firmamento cæli, et illuminent terram. Et factum est ita. Fecitque Deus duomagna luminaria : luminare majus, ut præset diei, et luminare minus, ut præset nocti, et stellas, et posuit eas in firmamento cæli, ut luceant super terram, et præset diei ac nocti, et dividerent lucem ac tenebras. Et vidit Deus quod esset bonum, et factum est vespere et mane dies quartus. Ut quod ibi erat in Verbo Dei secundum genitum Sapientiam. Deinde factum est in creatura spiritali, hoc est in angelis. Deinde facta sunt ipsa luminaria, ut essent in genere proprio, ut sint in signa et tempora. Quis non videat quam obscure positum sit quarta die cœpisse tempora, quasi superius illud triduum sine tempore præterire potuisset, quæ suæ tamen creationis tempus habuerunt, quia mutuo creatura nomen accepit, siderum tamen distinctione illud triduum non habuerunt.

Luminare majus, ut præset diei, quia diem clarescere non posse cognoscimus, nisi solis lumine adjuvetur, nec noctem stellis apparentibus, si luna desit, quemadmodum illius præsentia illustratur. Quærun tamen utrum ista præcipua cæli luminaria æqualiter valeant, sed diversa intervalli distantia terræ oculis nostris majora minoraque appareant, quia sicut prius cælum factum est, ita prius ornandum erat. Quarta die sunt sidera, quibus lucescens super terram habitatio illustratur inferior, ne habitatores ejus in tenebrosam habitationem inducerentur. Ideo succedentibus motibus, infirma inferiorum corpora quieti reparantur, factum est circumcunte sole diei noctisque vicissitudo propter vicissitudinem dormiendi vel vigiliandi. Nox autem illa ne indecora remaneret, luna vel siderum luce decorata est, ut ipsos homines consolaretur, quibus iter carpentibus etiam operantibus nocturna necessitas compellit, ut animalia, quæ solis lucem terre non possunt, æquanimiter consolentur. Quando vero dicit : *Dixit Deus Fiat*, intelligimus Scripturæ intentionem ad æternitatem Verbi Dei recurrentem, non enim invenit aliqua recreanda quam in Verbo Dei non invenisset creatam ; non ergo toties dixit

Deus *Fiat illa*, vel illa, quoties in hoc libro reperitur scriptum. Unum enim Verbum ille genuit, in quo dixit omnia, priusquam facta sunt singula. *Et sicut in signa et tempora* : non secundum hæreticos vel philosophos, qui vana signa sectantur, sed secundum veritatem signorum. Signa autem et tempora ad lunam vel ad sidera cœli pertinere dicuntur. Inquirendum est si cœlum in gyro versatur, an sidera circumeunt. Id intelligendum est, quod sidera circumeunt, cœlum autem firmiter stat.

Et factum est vespere et mane dies quartus. Cur vespere vel mane nominavit, de nocte autem nihil indicavit? Quid ergo aliud noctem dicamus, nisi absentiam lucis, quæ inter vesperam et mane restare videbatur; an quia prima lux angelicam significavit creationem, qui contemplan-do creatorem suum, cum concordissima charitate sine cæcitatibus ignorantia Creatorem in perpetuum laudare non cessant? Sed tamen initio operis et sine lucide cognoverunt quod vespere et mane vocatur. Et iterum secundum sensum spiritalem.

Item Recapitulatio.

Deinde quarto die emicuerunt luminaria, firmamento legis infixæ, id est, evangelistæ, doctores, et Scripturæ sanctæ disputando coherentes, et omnibus inferioribus lumen sapientiæ demonstrantes. Prodiit etiam simul et cætera micantium siderum turba, id est, diversarum virtutum in Ecclesia numerositas, quæ, in hujus vitæ obscuritate, tanquam in nocte, resurgentes, divitant in hoc firmamento Scripturæ sensibilia et intelligibilia, quasi inter lucem perfectorum et tenebras parvulorum, et sint in signis virtutum et miraculorum. Sunt etiam in tempora et annos, quia prædicatores propriis temporibus vivunt et transcunt. *Verbum autem Domini manet in æternum.* Quare autem primo terra germinaverit, deinde facta sunt luminaria, nisi quia post opera bona venit illuminatio lucis ad contemplandam speciem supernæ virtutis?

DE QUINTA DIE.

Dixit etiam Deus : Producant aquæ reptile animæ viventis, et volatile super terram sub firmamento cœli. Creavitque Deus cete grandia, et omnem animam viventem atque motabilem, quam produxerant aquæ in specie sua, et omne volatile secundum genus suum. Et vidit Deus quod esset bonum, benedixitque eis dicens : Crescite, et multiplicamini, et replete aquas maris, avesque multiplicentur super terram. Et factum est vespere et mane dies quintus.

Quid est ergo quod prius ornavit aquas de reptilibus, antequam terram de animalibus? Ratio erat quia prius visibilis apparuit, ut prius ornatum suum accepisset, aut quia in principio cœlum recepit ornamentum suum, id est, de angelis, quando creati fuerunt. Similiter autem et terra, quam de herbis vel de arboribus vestivit; ratio enim erat ut aquæ recepissent ornamentum suum de reptilibus, vel aer de volatilibus. Quid est enim, quod sæpe legimus de creatura cœli et terræ et maris similiter, quomodo creati fuerunt, de aere autem nihil indicavit? Non enim arbitrandum est ut illud elementum in hac Scriptura prætermisisset, nisi quia consuetudo est divinæ Scripturæ cœlum et terram totum mundum appellare. Et ideo æstimandum est, aerem ad cœlum et terram pertinere. Et quidquid est humidum, vel vaporaliter expansum, hoc ad terram pertinet; quod quid enim tranquillum et quietum est, ad cœlum pertinere dicitur; et quod ita sit aer aquæ similis, ut ex ejus halationibus pinguescere probatur; spiritum procellæ faciat, id est, ventum et nubilum contra, et ut posset volatus avium sustinere; non enim dixit : Producant aquæ reptile animæ viventis, et producat aer volatilia super terram; sed dixit : *Producant aquæ reptile animæ viventis, et volatile super terram*, quia aer ex aqua fit. Et quidquid undosum

vel fluidum est, hoc piscibus datum est. Quidquid autem humidum vel vaporaliter suspensum est, hoc volatilibus traditum esse manifeste cognoscitur, quia sicut pisces maris pinnulis suis in aquis natant, ita volatilia cœli in aere quasi in aquis de pinnulis suis volitare videantur. Et ideo sub firmamento cœli volitare dicuntur, non in firmamento cœli, quia illic spatium contiguum est, ubi volitare aves non possunt. Aer iste a confinio luminoso cœli usque ad fluidam aquarum et nudam terram fluxum est; non omnis tamen ad terram pertinet, sed de quo incipit a sursum versum ignis, grando, nix, glacies, spiritus tempestatis. Quidquid autem superius est, propter tranquillitatem ad cœlum pertinere dicitur. Et demones habitare in aere dicuntur; et propterea eos suffert aer sustinere, quia aerea imagine utuntur, et exinde impugnant humanum genus, qui statim quando creati fuerunt de conspectu Dei projecti sunt. Unde Salvator in Evangelio ad discipulos suos loquitur, dicens : *Vidi Satanam sicut fulgur cadentem de cœlo* (Luc. x). Quomodo enim cadere dicitur si non stetit; idemque non perseveravit in consortio sanctorum angelorum, sed statim quam cito se ipsum aspexit in claritate Dei, erexit se in superbiam contra Creatorem suum. Et dixit : *Ascendam super altitudinem nubium, et ero similis Altissimo.* Et statim projectus est de altitudine cœli in aerem cum omnibus satellitibus suis, qui cum secuti sunt, qui non perseveraverunt in divino amore, sicut illi qui firmati sunt, ut si velint peccare non possint, quia ipsi in principio proprium arbitrium habuerunt, sicut nunc humanum genus videtur habere. Illi autem de proprio arbitrio lapsi fuerunt, et sententiam Dei acceperunt, ut, si velint, reparare non possint. Et iterum dixit Dominus : *Ite ab initio homicida fuit, et in veritate non stetit* (Joan. viii). Quomodo vero ab initio homicida fuit? Idemque priusquam Adam jugulavit in paradiso, quando poma comedere suasit, et de immortalitate factus est mortalis, et postea humanum genus usque ad adventum Salvatoris jugulavit.

Quomodo in veritate non stetit? Quia non meruit accipere quod ei promissum fuerat, ut cum Creatore suo in perpetuum cum reliquis angelis permansisset; sed projectus est in terram cum suis, ubi sine dubio pœnam patiuntur, quia in aere ignis sideris eis dominatur, et sibi pro genere suo quasi quidam carcer deputatus est, quousque veniat tempus diei iudicii, et in ignem æternum mittentur. *Ubi est fetus et stridor dentium* (Luc. xiii), aer vero sæpe suscitatur et fortiter congelatur, et facit nivem, aliquando autem magis constringitur, et procella efficitur, aliquando vero coruscationes et tonitrua; et ad imum de fundendo dat locum, quia aer ista non suffert sustinere, tamen omnia ista per providentiam divinam et occulto iudicio Dei fiunt. Sed tamen alii ista quatuor elementa mundi ad quinque corporis sensus referunt : ignem ad oculos, aerem ad auditum, humorem ad odorem et gustum, tactus ad terram pertinere dicunt. Dicunt etiam nec videri sine igne posse aliquid, nec tangi sine terra, ac per hoc elementa omnia in hominibus inesse; sed unumquodque eorum ex eo quod amplius habet, accepisse vocabulum. Ideo autem caloris privatione cum corpus nimie frigescit obtundit sensum, quia motus frigescit, qui ex calore inest corpori, dum ignis aerem, et aer humidam, et humor terrena, afficit, subtilioribus scilicet crassiora penetrantibus. Quanto autem quidquid subtilius est in natura corporali, tanto est vicinius naturæ spirituali, quamvis longe distante genere, quandoquidem illud corpus est, illud non est. Ac per hoc quoniam sentire non est corporis, sed animæ per corpus, licet acute disseverat secundum diversitatem corporeorum elementorum sensus esse corporis distributos; anima tamen cui sentiendi vis inest, cum corporea non sit, per subtilius corpus agitat vigorem sentiendi. Inchoat itaque motum in omnibus sensibus ad subtilitatem ignis, sed non in

omnibus ad idem pertinet, in visu enim pervenit A represso calore, usque ad ejus lucem; in auditu, usque ad ejus liquidiorum aerem calor ignis penetrat; in olfactu autem transit aer purus, et pervenit ad humidam exhalationem, unde crassior hæc aura subsistit; in gustatu et hanc transit, et pervenit usque ad humorem corpulentiorum, quo etiam penetrato atque transiecto cum ad terrenam gravitatem pervenit, tangendi ultimum sensum agit. Inquirendum est autem quando minimi pisces, vel animalia, sive vermiculi, quod Scriptura non meminit, creati fuissent, dum ratio inquirenda est, ab elephanto maximo usque ad vermiculum minimum, quomodo creati fuerunt. Ergo ratione debemus intelligere unde veniat ista minima creatura, dum Scriptura hic nihil indicavit; intelligendum est enim, quando Deus separavit aquas ab aquis, tunc minima animalia, quæ de aquis efficiuntur, in ipsis aquis natura illorum consistebat. Et illi vermes, qui de corporibus mortuorum sunt, unde veniunt? Intelligendum B est, quod in corpora habent eorum vigorem nascendi. Si aqua tegebat terram, an terra aquam, id (sic) aqua tegebat terram, quasi aliqua pars terræ elapsa fuerit super aquam, statim erupta est aqua in locum suum terra revertitur. Quomodo autem dicit in alio loco : *quia ipse super maria fundavit eam, et super flumina præparavit illam* (Psal. cxviii). Si hic aqua tegebat terram, id aut de altiori terra hoc dicit, ubi montes esse videntur; aut de insulis illud dictum est, ubi terra altior est quam aqua. Sed magis hoc secundum sensum intelligendum est, quia simplices in Ecclesia super prudentes fundati sunt; et ita aquæ vivæ dicuntur, quia sustentant eos quos infirmiores esse conspiciunt. Quia quantum est inter lunam et sidera cæli, tantum est inter sanctam rusticitatem et sanctam simplicitatem. Pisces autem unde procreantur, de aqua, aut de semetipsis? Id intelligendum est, quia de aquis procreantur, dum dicit : *Producant aquæ reptile animæ viventis. Benedixitque eis C dicens : Crescite et multiplicamini*, quare ista animalia benedictionem accipere meruerunt sicut homo? Id ut intelligamus, istam benedictionem in cæteris animalibus permanere.

Item Recapitulatio.

Et iterum inter hæc die quinta facta sunt in aquis reptilia animarum vivarum, homines scilicet renovati in vitam per baptismi sacramentum; facta sunt et volatilia, id est, sanctæ animæ ad superna volantes.

DE DIE SEXTA.

Dixit quoque Deus : Producat terra animam viventem in genere suo jumenta et reptilia et bestias terræ secundum species suas, et jumenta, et omne reptile terræ in genere suo animæ viventis.

Et simplicia animalia, quæ data sunt in usum humano generi; reptilia vero, qui reptant super terram, serpentes vel cætera sunt. Et bestiæ terræ sunt, ursi, leones, pardi, vel cætera; bestiæ vero dicuntur, quicquid dentibus aut unguibus pugnat. Querenda est enim ratio, si ista animalia venenosa in principio, quando creata fuerunt, habuerunt venenum sicut nunc. Intelligendum est quod sicut tunc creata fuerunt, ita permanent. Sed tamen in principio nocendi potestatem non habuerunt, sicut probare possumus de serpentibus, quando vipera invasit manum Pauli, et nihil ei nocuit, quia potestatem habuit invadendi, nocendi autem non habuit potestatem. Similiter de bestiis, quando Daniel missus in lacum leonum fuit. Non ei nocuerunt, sed lingebant pedes ejus. Aut propterea ista animalia venenosa creata fuerunt ad terrendum hominem, quia Deus prævidebat eum peccantem, ut intelligeret pœnas infernales, quia alibi dicit : *Vermes eorum non moriuntur, et ignis eorum non exstinguitur* (Isai. lxvi). Quamobrem bestiæ inter semetipsos nocent, dum de originali peccato non habent unde eis vindicta tri-

buatur, ut beatus Augustinus dicit quod « bestiæ in genere suo concives sunt. » Et quando vident bestiam de cive aliorum, statim inter se litigant, quia animalia vivunt et sentiunt; arbores autem, sicut diximus, vivunt, et non sentiunt. Homo vero vivit, et sentit, et intelligit, quia habet discernendi discretionem inter bonum et malum.

De creatione hominum.

Et vidit Deus, quod esset bonum, et ait : Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram.

Propter insinuandam pluralitatem personarum dicit Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Illico statim subjungit dicens : *Et creavit Deus hominem*, ut ostenderet majestatis unitatem, ejus ad imaginem, idem ut immortalis permaneret. Et similitudinem, idem ut intellectum mentis habuisset, non ut animalia habent, qui nesciunt discernere bonum et malum. Ille autem non lineamentis corpora induit, sed intellectum mentis, ut intelligeret Creatorem suum in perpetuum sine mortalitate laudare. Ille vero cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (Psal. cxviii). Dum enim ille noluit præcepta Creatoris sui observare, quod ei præceptum erat, factus est mortalis ut jumentum in corpore, non in anima, quia immortalis permanserat. Quare iterum non repetit : *Et fecit hominem*, sicut in cæteris creaturis quas creavit? Idque non necesse erat, quia intellectualis creatura erat sicut angeli, ita et homo. Quia hoc est ei fieri, quod est intelligere Verbum Dei Patris, per quem facta sunt omnia (Joan. i). Quare non dicit Secundum genus, dum propago hominis manifestissima sit? Idque non erat opus, dum Adam talis creatus fuit, ut immortalis permaneret, et tempora transirent, et illa immortalis permaneret; aut quia de illo humanum genus processurum erat, non de diversis creaturis, sicut sunt diversa genera animalium, vel piscium vel volucrum.

Non enim ita fuit de homine, ut diversa genera hominum fuissent super terram; sed de uno homine humanum genus processit, quia homo præcellit animalibus, quia mens ejus erecta est ad cælum, et intelligit Creatorem suum in cælum querere, qui eum creavit.

Et præsit piscibus maris, et volatilibus cæli, et bestiis univæ aque creaturæ. Id est, ut semetipsum intelligeret ad imaginem Dei factum, dum tantis animalibus intellectu mentis præcellit.

Et creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit illum, masculum et feminam creavit eos. Quid est enim quod feminam dicit creasse cum masculo, quæ adhuc non erat formata, idque de Adam processura erat, quia sicut in semine arboris multa occultantur. Primo enim in radice figitur, deinde in qualitate arboris, et postea in effusione ramorum. Et exinde in viriditate foliorum, et cætera; ita et femina in corpore Adam latebat, D quia de costa Adæ fabricata fuit.

Benedixitque eis dicens : Crescite et multiplicamini et replete terram, et subjicite eam, et dominamini piscibus maris et volatilibus cæli et universis animalibus quæ moventur super terram. Quare homo istam benedictionem accipere meruit? Id ne inculpate videretur in procreandis filiis, quod dixisset peccatum esse filios procreare. Ita et Dominus benedixit hominem in procreandis filiis, ut declararet nullum exinde peccatum habere, si legitimo nubere. Si ergo Adam talis creatus fuit, ut immortalis permaneret, quid est quod dicit : *Crescite et multiplicamini?* Hoc vero intelligendum est, quia non secundum concupiscentiam carnis, neque ullam voluntatem malam debuerunt filios procreare, vel sicut nunc in dolore pariunt filios, sed sicut quisque imperat membra sua aliquid exercere, vel manum in operando, vel pedem in ambulando, ita et illi debuerunt in paradiso letus procreare. Si autem sic debuerunt

fetus procreare, quid est quod in paradiso, antequam projecti fuissent, non coierunt simul ut illos procrearent? Quia mox creata mulier transgressa est, et de alta immortalitate in imo profundo projecta est. Quomodo igitur corpora illorum deheruerunt mutare, si illi immortales permanent. Id intelligendum est, quia si non peccasset, mori omnino non potuissent, sed corpora illorum sine mortalitate, postquam numerus ille impletus fuisset, juxta numerum angelorum in melius mutari deheruerunt.

Dixitque Deus : Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen, et lignum pomiferum, ut habeatis ad vescendum. Si Adam immortalis aut mortalis fuit; et si mortalis, quomodo immortalis? Et si animalis, quomodo spiritalis? Et si spiritalis, quid est ergo quod cum cæteris animalibus in commune cibum sumpsit? Mortalis erat et immortalis, quia potuit mori; immortalis, quia potuit non mori. Quia si non peccasset, mori omnino non potuisset; postquam autem peccavit, mortalis factus est. Mortalis enim erat, et immortalis. Mortalis erat sua conditione, immortalis Dei beneficio, quod ei præstabat a ligno vitæ, a quo ligno, cum peccasset, projectus est, ut potuisset mori. Si ista vox fuit ærem percurrens, aut quomodo iste sermo intelligendus est? Ipse sermo ejus ante omnem aeris sonum, et ante omnem carnem, et nubes vocem, in illa summa Sapientia per quam facta sunt omnia, non quasi humanis auribus instrerebat. Quid est ergo quod nos per Christum renati sumus, ipsam immortalitatem non accipimus, quam Adam habuit ante peccatum? Non enim accepimus quod in Adam perdidimus, id est, corpus animale; sed tanto accipimus melius, quanto spiritali corporali præponitur. Unde ait Apostolus : *Seminatur corpus animale, surgit spiritale (I Cor. xv).* Non enim recepimus immortalitatem corporali spiritali, sed recepimus justitiam, de qua per peccatum lapsus est Adam, de quo dicit beatus Apostolus : *Renovamini autem spiritu mentis vestræ, et reliqua (Ephes. iv).* Quomodo enim debemus renovari? Id est, renovabimur igitur a vetustate peccati, non in pristinum corpus animale, in quo fuit Adam, sed in melius, id est, in corpus spiritale, cum efficiamur æquales angelis Dei celesti habitatione. Renovabimur enim spiritu mentis nostræ secundum imaginem ejus qui creavit nos, quam peccando perdidit Adam. Renovabimur autem etiam carne, cum hoc corruptibile indet incorruptionem, et mortale hoc immortalitatem, ut sit spiritale corpus, in quo nondum mutatus est Adam, sed mutandus erat, quia in corpore portamus imaginem terreni hominis, in mente autem imaginem cælestis hominis. Unde iterum ait Apostolus : *Stet corpus animale, est et spirituale, sicut scriptum est : Factus est primus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in animam vivificantem; sed non primum quod spiritale est, sed quod animale, postea spiritale. Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis. Qualis terrenus, tales et terreni (I Cor. xv).* Induamus et imaginem ejus qui de cælo est. Imaginem autem terreni hominis ab ipso exordio humani generis induimus. Imaginem ergo cælestis hominis nunc ex fide portamus, quod habitare in resurrectione credimus.

Viditque Deus cuncta quæ fecit, et erant valde bona. Et factum est vespere et mane dies sextus. Si omnia valde bona Deus creavit; unde ergo malum incrementavit? Malum non fuisset, si non fecissemus. Neque enim ultra naturæ male esset, sed amissio boni hoc nomen accepit. Quare non benedixit arbores vel herbas, sed hominem vel animalia? Ideo ista benedixit propter propagandi prolem, aut propter sexum masculini et femini, aut quia arbores sensum non habent sentiendi vel intelligendi; animalia vero vivunt, sentiunt et non intelligunt. Homo quidem sentit et inte ligit. Ideo arboribus non dixit : *Crescite et multiplicamini.*

DE DIE SEPTIMA.

igitur perfecti sunt cæli, et terra, et omnes ornatus eorum. Complēvitque Deus die septimo opus suum quod fecerat. Et benedixit diei septimo, et sanctificavit illum, quia in ipso cessavit ab omni opere suo, quod creavit Deus ut faceret. Id est, perfecit creationem cæli et terræ. Cælum cum omni ornamēto suo, terram autem cum omni opere suo.

Et complēvit die septimo opus suum. Die sexto, quando dixit : *Consummatum est, et inclinato capite tradidit spiritum (Joan. xix).* Et die septimo requievit in sepulchro, et tunc omnia consummata sunt quæ de ipso scripta erant. Judæi autem istum diem in umbra observabant, quod eis a Deo per Moysen præceptum erat; nobis autem ipsa dies requiem significavit, quia si opera nostra in bonis operibus consummamus, cum Christo in æternum requiescimus. Quia sabbatus requies interpretatur, quia Christus est requies nostra, in quo requiescimus, quia ipso per mortem suam transtulit nos de morte ad vitam.

Et benedixit diei septimo, et sanctificavit illum. Quare benedixit diei septimo, in quo nihil creavit? Ne forte indigens apparere videretur, sicut homo post laborem fessus est, et dicit : *Gratias ago Deo meo, quia perfecti opus meum.* Non enim Dominus ita fecit, sed diem in quo nihil creavit, ut demonstraret quod Deo nostro nullus fuit labor cuncta creare, quia tantum dixit *Fiat, et facta sunt.* Ideo ipse in die septimo requievit, ut nos in ipso fecisset requiescere. In quo benedixit diem septimum? In nullo, nisi a semetipso, quia a nullo beatus, nisi a semetipso; a nullo sanctificatus, nisi a semetipso. Quia quavis omnia non fecisset, non exinde fuit deterior, quia apud Deum nihil mutabile cernitur, nec in æternitate, nec in veritate, nec in voluntate, sed fixum ac immutabile cum ipso omnia permanent. Quid enim est iste dies? Ipse est primus, ipse est secundus, ipse novissimus, quia repetitio est diei septimi. Et isti tres dies qui præcesserunt, antequam sidera in cælo posuisset, pertinent ad dies, an non? Id intelligendum est, quia ad dies pertinent, quia ante lux non erat, quam oculi nostri potuissent prospicere, quia major est Scripturæ hujus auctoritas quam omnis humani ingenii capacitas. Quia sicut Christus aliter est lux, aliter lapis, lux proprie, lapis figurate, ita etiam alia fuit lux angelica, altera lux siderum. Quare non benedixit diem primum, in quo lucem angelicam creavit, vel illum diem in quo omnia perfecit? Non enim sanctificans diem, in quo hoc facere inchoavit, neque eum in quo hoc perfecit, ne illis vel faciendis vel factis actio ejus gaudium fuisse videretur, sed eum in quo ab ipsis in semetipso requievit. Ipse tamen illa requie nunquam caruit, sed nobis eum per diem septimum ostendit, significans non percipere requiem suam, nisi post perfectionem operis. Et ideo in hac die vespere non successissio cognoscitur, quia requies nostra post perfectionem operis sine fine in gaudium erit, quia in ipso cessaverat ab omni opere suo, id est, nova mundi incognita fabricari, quod creavit Deus ut faceret, quia usque in fine mundi gubernat, unde ipse dixit in Evangelio : *Pater meus usque modo operatur, et ego operor (Joan. v).* Quare non posuit mane in primo die, neque vespere in novissimo? Ideo mane non posuit, quia initium non habet; et vespere id, quia finem non habet, neque ullo termino clauditur. Et iterum secundum sensum spiritalem.

Item Recapitulatio sex dierum.

Post hæc sexta die producit terra animam vivam, quando caro nostra abstinentis ab operibus mortui, viva virtutum germina parturit : secundum genus scilicet suum, id est, vitam imitando sanctorum, sicut ait Apostolus : *Imitatores mei eatote (I Cor. iv).* Secundum nostrum quippe genus vivimus, quando in opere bono sanctos viros, quasi proximos imitatur. Deinde produxit terra bestias, homines in potentia.

rerum, sive ferocitate superbix; similiter et pecora, homines fideles in simplicitate viventes; serpentes quoque, innoxios sanctos scilicet viros, astutix vivacitate bonum a malo discernentes, et, in quantum fas est, reptando scrutantes terrena, per quæ intelligant sempiterna, non illos venenosos qui se in hujus mundi terrenis cupiditatibus collocant. Post hæc fecit Deus hominem ad imaginem suam, perfectum scilicet virum, qui non quemlibet sanctorum virorum imitando, sed ipsam veritatem contemplabiliter intuendo operatur justitiam, ut ipsam intelligat et sequatur, ad cuius imaginem factus est veritatis. Iste etiam accepit potestatem piscium maris, et volatilibus cæli pecorumque, frarum quoque et reptantium, quia spiritalis quisquis effectus, et Deo similiter factus, secundum Apostolum, *judicat omnia, ipse autem a nemine judicatur* (1 Cor. xv). Quod vero sequitur : *Masculum et feminam fecit eos*, spiritalis in Ecclesia et obedientis ostendit. Quia sicut viro subdita est mulier, sic spiritali et perfecto viro obediens est is qui minus perfectus est, sicut Apostolus ait : *Rogamus vos, fratres, ut cognoscatis eos qui in vobis laborant et præstant vobis in Domino* (1 Thess. v). Dicitur enim eis : *Crescite et multiplicamini*, sive in linguis, sive in spiritalibus intelligentix gradibus, ut dominentur rationis intellectu omnium carnalium perturbationum, quasi insensibilium animalium. Omnem autem herbam seminalem, et omne lignum fructuosum, quod hominibus datum est in escam, fideles sunt, et de oblationibus suis sanctorum communicantes. Unde Apostolus ait : *Nam si in spiritalibus participes facti sunt gentiles, debent et in carnalibus ministrare eis* (Rom. xv). Hæc sunt fructifera ligna. In istis ergo gradibus tanquam in quibus diebus vespera est, ipsa perfectio singulorum operum, et mane inchoatio sequentium septimo; post istorum itaque quasi sex dierum opera bona valde sperat homo quietam mentis constitutus in spiritali paradiso, quo significatur vita beata, ubi fons est sapientiæ divisus in quatuor partes virtutum, ubi edat ligni vitæ gratiam, ubi utiles disciplinas morum, quasi fructus lignorum carpat. Est namque paradisos vita beatorum; quatuor flumina, quatuor virtutes; ligna ejus, omnes utiles disciplinæ; lignorum fructus, mores piorum; lignum vitæ, ipsa honorum omnium mater sapientiæ est, de qua scriptum est Salomone dicente : *Lignum vitæ est his qui apprehendunt illam, et qui tenuerit eam, beatus* (Proverb. iii). Lignum scientiæ boni et mali, transgressio est mandati. Experimentum hactenus sex dierum opera, qualiter in Ecclesia spiritaliter intelligantur, explicata sunt, deinde quod in figuram sæculi significant, subjiciendum est.

Sex diebus consummavit Deus omnia opera sua, et septimo requievit.

Sex ætatibus humanum genus in hoc sæculo, per successiones temporum Dei opera insinuant : quarum prima est ab Adam usque ad Noe; secunda, a Noe usque ad Abraham; tertia, ab Abraham usque ad David; quarta, a David usque ad transmigracionem Babylonis; quinta, a transmigratiōe ne Babylonix usque ad humilem adventum Domini nostri Jesu Christi; sexta, quæ nunc agitur, usque quo mundus finiatur, donec Excelsus veniat ad judicium. Septima vero intelligitur in requie sanctorum, quæ scilicet vesperam non habet, quia eam jam nullus terminus claudit. Pergamus ergo breviter per has mundi ætates, et replicantes ordinem temporum eorum quæ mystice differentias distinguamus. Primo enim sæculo factum est tanquam lux, homo in paradiso; in qua ætate filios Dei lucis nomine dividit Deus a filiis hominum, quasi a tenebris; sitque hujus diei vespera diluvium. Secundum sæculum factum est, quasi firmamentum inter aquam et aquam : arca utique illa quæ natavit inter pluviam et maria. Hujus vespera sit confusio linguarum. Tertium sæculum factum est, quando separavit populum suum a gentibus per Abraham, discernens cum quasi aridam ab aquis, ut

A proferret germen herbarum atque lignorum, id est, spiritalis sanctos et fructum sanctorum Scripturarum. Hujus vespera fuit peccatum et malitia pessimi regis Saul. Inde quartum sæculum coepit a David, quando constituit Deus luminaria in firmamento cæli, id est, splendorem regni tanquam solis excellentiam, et in luxæ speciem terrenis obtemperantem tanquam synagogam, et stellas principes ejus : cujus ætas sit vespera in peccatis regum, quibus gens illa meruit captivari in Babyloniam. Porro quinto sæculo, id est, in transmigracione Babylonix, facta sunt quasi animalia in aquis, et volatilia cæli, quia tunc Judæi inter gentes tanquam in mari vivere cœperunt. Nec habebant stabilem locum tanquam volantes aves. Hujus diei quasi vespera est multiplicatio peccatorum in populo Judæorum, quando sic excecati sunt, ut etiam Dominum suum non possent agnoscere. Jam sextum sæculum sit in adventu Domini nostri Jesu Christi.

B Nam sicut in illa die sexta primus homo Adam de limo terræ ad imaginem Dei formatus est, sic in ista sexta sæculi ætate secundus Adam, id est, Christus, de Maria virgine natus est. Ille in anima vivente, hic in spiritu vivificante; et sicut in illo die fit anima viva, sic et in isto sæculo vitam desiderantes æternam; et sicut in illa sexta die serpentum et ferarum genera terra produxit, ita et in hac sexta ætate sæculi gentes vitam appetentes æternam Ecclesiam generavit. Quem etiam sensum vas Petro ostensum manifestavit, et quemadmodum in illa die creatur masculus et femina, sic in ista sexta sæculi ætate manifestatur Christus et Ecclesia. Et sicut præponitur homo in die illa pecoribus, serpentibus et cæli volatilibus, ita Christus in hac ætate gentibus, populis et nationibus, ut ab eo regantur, vel carnali concupiscentia dediti sicut pecora, vel terrena curiositate obscurati quasi serpentes, vel elati superbia quasi aves. Et sicut in illo die pascorum homo et animalia, quæ cum illo sunt, herbis seminibus et lignis fructiferis, et herbis viridibus; sic in ista ætate spiritalis homo,

C qui bonus minimus est Jesu Christi, cum populo spiritaliter pascitur sanctorum Scripturarum elementis et lege divina ad concipiendam fecunditatem rationum atque sermonum tanquam herbis seminibus, partim ad utilitatem morum conversationis humanæ, tanquam lignis fructiferis, partim ad vigorem fidei, et spei, et charitatis in vitam æternam, tanquam herbis viridibus, quæ nullo æstu tributæ omnium arescunt, sed spiritalibus cibis, sic istis alimentis pascitur et multa intelligat. Carnalis autem, id est, parvulus in Christo tanquam pecus Dei, ut multa credat quæ intelligere necdum potest, tamen eisdem cibis omnes habent. Hujus autem ætatis quasi vespera utinam nos non inveniat, illa est enim de qua Dominus dicit : *Putas veniens Filius hominis inveniet fidem super terram* (Luc. xviii)? Post istam vesperam fiet mane, cum ipse Dominus in claritate venturus erit. Tunc requiescent cum Christo ab omnibus operibus suis, hi quibus dictum est : *Estote perfecti, sicut Pater vester qui in cælis est* (Matth. v). Tales enim faciunt opera bona valde. Post ista enim opera speranda est requies in die septimo, qui vesperam non habet. Istæ generationes cæli et terræ, quando creatæ sunt in die quo fecit Dominus Deus cælum et terram, et omne virgultum agri, antequam oriretur in terra, omneque herbam regionis priusquam germinaret; inquirenda est ratio si ista omnia in uno die facta fuerunt, aut per sex dies, sicut Scriptura hic commemorat; et si per sex dies facta fuerunt, quomodo ergo sancta Scriptura dicit : *Qui vivit in æternum, creavit omnia simul* (Eccli. xviii), quia ille secundum substantiam rerum simul omnia creavit. Nam secundum speciem formæ non simul creavit omnia. Nam sicut mater nutriens infantem in gremio suo expectat ut convalescat, ita et Dominus tarditatem humani ingenii expectavit. Nam in principio apud eum omnia creata fuerunt, sed non statim in specie venerunt, quando dixit : *In principio crea-*

vit Deus cælum et terram (Gen. 1). Tunc omnia, sicut diximus, apud ipsum facta sunt, quæcunque de cælo et de terra orta fuerunt, quamvis per sex dies secundum speciem dividere voluisset. Sicut dicit quarto die in cælo sidera posuisse, tamen primo die apud ipsum in cælo facta sunt, quod die quarto in speciem venit; quia sicut in grano seminis multa occultantur, radix, cortex, folia, fructus, vel multa alia quæ de ipsa arbore veniunt, ita apud Deum ista omnia prius occultabantur, quæ postea in specie venerunt. Ergo sic simul omnia, quæ modo dixit Dominus: *Pater meus usque modo operatus est, et ego operor* (Joan. v). Quia quamvis tunc omnia creasset simul, quotidie tamen gubernat, in rigando, in plantando, in ædificando, vel in cæteris rebus. Nam sicut homo qui agrum exercet, si illum dimittit, incultus remanet, ita et mundus creatus a Deo sine Dei gubernatione esse non potest, secundum apostolum Paulum: *Neque qui plantat, neque qui rigat, est aliquid, sed qui incrementum dat Deus* (I Cor. iii). Sunt autem et alii qui hic istos septem dies, septem dona gratiæ Spiritus sancti intelligere volunt, id est, *spiritus sapientiæ et intellectionis, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, spiritus timoris Domini* (Isai. xi). Dicit vero per spiritum sapientiæ fecisse Deum cælum et terram, et per spiritum intelligentiæ fecisse firmamentum, et separasse aquas ab aquis, per spiritum consilii separasse aquas ab arida, et germinare terram fecisse; per spiritum fortitudinis posuisse luminaria in firmamento cæli, ut dividerent inter diem et noctem; per spiritum scientiæ ornare aquas de reptilibus, et aereni de volatilibus; per spiritum pietatis vestire terram de animalibus, et hominem creare, vel cætera quæ sequuntur; per spiritum timoris Domini, die septimo, opus suum sanctificasse. Ita et nos debemus ista septem dona gratiæ Spiritus sancti in nos imitari, et per spiritum sapientiæ cælum et terram facere, id est, cælestia meditari, et terrena derelinquere, vel lucem a tenebris separare, id est, opera nostra perfecta a tenebris pravorum; et per spiritum intelligentiæ debemus facere firmamentum inter aquas superiores et inferiores, id est, disciplina sancta inter vitia et virtutes, ut non declinemus ad vitia; per spiritum consilii debemus aquas separare ab arida, id est, homines reprobos ab anima scienti verba Dei; per spiritum fortitudinis debemus ponere luminaria in firmamento cæli, id est, dilectionem Dei et proximi, quia dixit sanctus Joannes: *Qui odit fratrem suum, homicida est* (I Joan. iii); per spiritum scientiæ debemus aquas ornare de reptilibus, et cætera de arcana cordis nostri vocem ad cælum mittere, sicut pisces de pinnulis suis in altum saltum tribuunt, et volucres cæli in aere volitant; ita et nos sensum nostrum ad superiora semper levare oportet; per spiritum pietatis debemus facere pecora, serpentes, vel cætera, id est, ut simplicitatem ac prudentiam habeamus discernendi bonum et malum, et fructum bonorum operum agamus, qualiter valeamus imitari sanctorum exempla, vel ipsam veritatem, ad cuius imaginem facti sumus; per spiritum timoris Domini debemus requiescere in requia vitæ æternæ, quia scriptum est: *Initium sapientiæ timor Domini* (Psal. cx). Quare in primo die non posuit mane, vel in septimo die vespem? Ideo mane non posuit, quia prævidit hominem peccatorem in paradiso, et nox ignorantiae eum secuta fuit; et in septimo ideo non posuit vespem, quia præsciebat eum ad veniam reversum fuisse per adventum Salvatoris. Et in principio, si nox sequeretur diem, aut dies noctem? id est, nox diem sequeretur. Et modo post adventum Salvatoris dies sequitur noctem, quod designavit hominem lapsum, quando transgressus fuit, et nox eum secuta fuit, id est, peccatum. Post adventum vero Salvatoris dies sequitur noctem, quia ille reparavit nos ad veniam, et per suam mortem transtulit nos de morte ad vitam, quod perdidimus per primi culpam parentis nostri Adam. Illum sequen-

A batur nox, quia homines sancti claustra inferni penetrabant, usque ad adventum Domini; et nos modo sequitur dies, quia post resurrectionem ejus omnes sancti de corpore exeuntes ad Christum pergunt, quia quod in Adam perdidimus, per Jesum Christum recepimus.

Item recapitulatio.

Istæ generationes cæli et terræ, quando creatæ sunt in die quo fecit Dominus Deus cælum et terram; et cum superius septem dies numerati sunt, nunc unus dies dicitur, quo fecit Deus cælum et terram, et omne virgultum agri, et omnem herbam regionis. Hujus diei nomine secundum prophetam, omne tempus hujus vitæ significatur, in quo cælum et terra factum est, id est, in quo creaturæ visibiles disponuntur, administrantur atque existunt. Sed quid sibi vult quod nunc, nominato cælo et terra, adjecit virgultum agri et herbam regionis, et tacuit cætera quæ sunt in cælo et in terra, vel etiam in mari, nisi quia per virgultum agri invisibilem creaturam demonstrat intelligi, sicut est anima. Dictum autem virgultum, propter vigorem vitæ; herba, propter eandem vitam, nunquam marcescentem. Deinde quod addidit: *Antequam esset super terram*, intelligitur antequam anima peccaret. Terrenis enim cupiditatibus sordidata, tanquam super terram nata, vel super terram esse recte dicitur. *Non enim pluerat Dominus Deus super terram, et homo non erat qui operaretur terram*: ideo non germinaverat terra, quia non pluerat Dominus super terram; et homo non erat qui operaretur terram, quia maxime propter pluviam et hominem, qui operatus est eam, germinat terra, et fructum producit. Unde et adjecit: *Nondum enim pluerat Dominus Deus super terram*, quasi aperte diceretur: Antequam peccaret anima, nondum nubibus Scripturarum pluviam doctrinæ Dominus ad irrigandam animam concesserat. Nondum propter hominem, qui est terra, Dominus noster nebulam carnis nostræ assumpserat, per quod imbrem sancti Evangelii largissimum infudit. Quod vero subjungit: *Et homo non erat qui operaretur terram*, quia nullus homo operatus est in Virgine, unde natus est Christus. Ipse enim est lapis de monte abscissus sine manibus, id est, absque coitu et humano semine de virginali utero, quasi de monte humanæ naturæ et substantiæ carnis abscissus (Dan. ii).

DE ASCENSIONE FONTIS, ET IRRIGATIONE TERRÆ.

Sed et fons ascendebat a terra, irrigans universam superficiem terræ. Quis est iste fons qui irrigabat universam faciem terræ? Non sicut Nilus, qui solam Ægyptum irrigat, sed iste fons totum mundum irrigare dicitur. Aut fons unus appellatus est, antequam paradisi plantatus esset, et, accepto humoris adjutorio, irrigabat universam superficiem terræ. Aut postquam paradisi [plantatus] est, et restagnata aquarum abruptio est, et ille fons divisus est per rivulos suos ad irrigandam universam faciem terræ. Sicut nunc videmus ire aquas per alveos aluminum fluxusque rivorum, et eorum excessu vicinia perfundere, sic et tunc quasi de uno fonte multi processerunt. Aut fons unus appellatus est, et in quodam sinu terræ occultatus, et inde omnes fontes magni et parvi progrediuntur. Et quid est, quod iste fons manifeste non invenitur, qui irrigare videtur universam faciem terræ? Forsitan propter peccatum primi hominis parentis nostri Adam abstractus est iste fons, ut auferret ubertatem a terra, et majorem laborem exerceret humanum genus. Et quomodo potest fieri quod unus fons omnem terram irrigaret? et si terram irrigabat, montes quovmodo, quia aliqui ex illis magnam altitudinem habent, irrigare dicuntur? Hoc est sciendum, quia tunc in novitate terrarum, et non omnia, plura tamen plena fuisse credibile est. Aut sicut Nilus irrigat universam terram Ægypti, ita et tunc potuit isti-

fluvius irrigare universam faciem terræ, per imperium Dei et potentiam ejus. Aut singularem numerum posuit pro plurali, quia non dicit unus fons, sed tantum: *Et fons ascendebat, et: Irrigans universam faciem terræ*, sicut dicit: *Rana et locusta ascenderunt super terram Ægypti (Exod. viii)*, et multæ intelliguntur ranæ et locustæ, ita forsitan tunc unus fons appellatus est, et multi intelliguntur fontes.

Item recapitulatio.

Et fons ascendebat a terra, irrigans universam superficiem terræ. Terra mater virgo Domini Maria rectissime accipitur, de qua scriptum est: *Aperiat terra, et germinet Salvatorem (Isai. xlv)*. Quam terram irrigavit Spiritus sanctus, qui fontis et aquæ nomine in Evangelio significatur.

Formavit igitur Deus hominem de limo terræ. Id est, Adam de pulvere terræ. Alii volunt dicere quod ideo homo ad imaginem Dei creatus sit, quod ipse Dominus eum propriis manibus creasset; sed hoc omnino non est recipiendum, ut ullam rem corporalem Dominus corporaliter creasset, sicut dicit: *Initio tu, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cæli (Psal. ci)*. Quia Deus ista non per opera manuum corporaliter fabricavit, sed per imperium et potentiam suam jussit fieri omnia quomodo voluit. Quare eum fecit de limo terræ, et quare non de limo paradisi? Ratio erat ut de terra hominem creasset, qui in terram reversurus erat, sicut scriptum est: *Pulvis es, et in pulverem reverteris (Gen. iii)*. Hinc requirendum est, si statim imperfecta ætate Adam factus est, an in puerili ætate. Id arbitrandum est, quod statim imperfecta ætate formatus fuisset propter miraculum, sicut fecit de aqua vinum, et cætera alia, quod enarrare longum est. Et iterum:

Recapitulatio.

Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ. Idem factus est Christus, juxta quod ait Apostolus: *Ex semine David secundum carnem (Rom. i)*, tanquam de limo terræ de inspiratione hominis, et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ. Quid est spiraculum vitæ? Id est, spiraculum facere, id est, animam facere. Sicut Dominus per Isaiam prophetam ait: *Spiritus ex me procedit, et omnem flatum ego feci (Isai. lvi)*. Et item: *Spiravit in faciem ejus, et cætera, utique infusionem Spiritus sancti, quod operatus est hominem Christum. Et factus est homo in animam viventem, id est, cepit sentire in corpore, id est, animantis.*

Illic modo recapitulatio.

Et omnia ex ordine narrat, quomodo creata fuerint, quod superius tacuit. Alii autem dicunt, quod anima ex Divinitate processit, dum dicit: *Et insufflavimus in faciem ejus flatum vitæ.* Sed hoc omnino non est recipiendum, ut anima de divinitate procedat; sed illi qui hoc dicunt contra fidem catholicam loquuntur, quia divinitas nunquam mutatur, quia illi quando benefaciendo meliorem reddunt. Nam ideo qui hoc dicunt, quia sicut Dominus in Evangelio, quando venit ad discipulos suos, et insufflavimus et dixit: *Accipite Spiritum sanctum*, sicut Spiritus sanctus tunc de Divinitate sanctis apostolis datus est, ita et anima de Divinitate data sit; sed omnino hoc non est recipiendum, quia insufflatio datus est corporis. Nam sancti apostoli de Divinitate Spiritum sanctum acceperunt, anima vero non est de Divinitate, sed ex Deo nata est, ex nihilo facta. Inquirenda est ratio quando anima creata fuit, si sexta die, quando hominem de limo terræ formavit, fuisset creata. An non ergo contrarium est divinæ Scripturæ, quæ dicit: *Qui vivit in æternum, creavit omnia simul (Eccli. xvii)*. Si tunc anima creata fuit, ubi ergo latebat, usque dum homo eam accepit? Forsitan inter creaturas Dei occultabat, donec in hominem introiret; et quid est quod anima, quæ innocens creata fuit, in corpus in-

troivit, quod Deus præsciebat peccaturum. Sed absit ut hoc recipiendum sit, ut propterea anima creata fuisset, et reservata, ut [intraret] in corpus quod Deus prævidebat peccans, et si sic esset, quasi Deus auctor peccati fuisset. Sed absit hoc, quia non est ita, sed magis intelligendum est atque recipiendum quod ipsa voluntaria introisset in corpus administrandum corpus, quia per animam sentitur corpus, quia si anima deest, corpus mortuum est. Et quid est quod in alio membro aut in vertice, aut in fronte, vel in pectore non insufflavimus spiritum vitæ, nisi in faciem tantum? Quia ignis cujus principalis locus in jecore est, ascendit in cerebro, quasi in cælum corporis nostri, et exinde efficiuntur tres partes; anterior vero pars, per quam sensus omnis ascendit de cerebro in frontem, de fronte in faciem, de facie autem diffundit per fistulas minutas, quasi per organa in quatuor corporis sensus, id est, in visum, in auditum, in odoratum, in gustum. Posterior autem pars, per quam motus omnis habet, tantum de eadem anteriore parte viam suam ascendit in verticem; de vertice autem ad medullam spinæ, inde omnem motum diffundit in membris. Merito anterior pars posteriori præponitur, quia consilium sequitur motus. Tertia vero pars, in qua memoria figitur, quia quidquid vis facere, aut antea fecisti, in memoria constat. Ubi autem memoria non est, non est spontaneus motus. Et inde capilli et unguis procreantur de spontaneo motu, id est, de anteriore parte, per sensus intelligitur omnis, quia homo habet sensum, quem animalia non habent, et inde efficitur spontaneus motus, per quod administratur animus. Id intelligitur per aerem et lucem, quia aer intrat in pulmones quasi in organa, deinde in venas, et pervenit usque ad cor, quod nos arterias vocamus. Et quomodo est anima, vel corpus sentit, an non? Intelligendum est quia per sensus corporis administratur, per oculos videt, per aures audit, per gustum et odorem sentit. Quid est dulce vel amarum, et si est anima de quinque sensibus corporis? Intelligendum est quod non est unde hoc probare possimus, quia quando hominis anima vult aliquid secretum considerare, claudit oculos vel aures suas, et considerat quid fecit, aut quid factura erit, sive de Creatore suo qui eam creavit. Quod ergo est anima? et si est aliqua res unde animæ fiant, quid est ipsa? Quod nomen ejus? Quæ species, quem usum in rebus conditis tenet, vivit an non? Si vivit, quid confert universitatis affectibus? Beatamne vitam ducit, an miseram? Quid est ergo anima? Cælum non est, neque terra, neque aer, neque ignis, non aqua, non Deus, non sidera, non visus, non auditus, non odoratus, non gustus, vel cætera alia, quod memorare longum est, quæ sunt in cælo sive in terra, quod anima non est. Unde ergo est anima? Si ex Deo data est, et ex nihilo facta, quia homo qui de terra factus est, in terram reversurus erit. Similiter nix, vel procella, quia ex aqua sit, et aer est, sumit de terra, in aquam revertitur, et in terram, de aqua sumptus est aer; anima vero non habet utilium elementum, ad quod revertatur, nisi ad creatorem suum qui eam creavit, postquam de corpore exierit, si recte egerit. Et illi cæci qui visum non habent, quomodo vident somnia sicut illi qui visum habent? Id intelligendum est, quia illi insopiantur in cerebro, et non possunt foris erumpere, tunc in semetipsis vident ipsas imagines, illis animus nunquam dormit. Inquirenda est ratio unde anima veniat, quando homo nascitur. Alii dicunt quod sicut caro de carne nascitur, ita anima de anima nascatur. Sed hoc Scriptura non narrat ullo in loco, unde anima in hominem veniat, quando natus est; neque de ipsa anima mulieris, quomodo ei nata fuisset, sicut narrat de carne, quomodo facta sit. Et alii dicunt quod unicuique homini anima ex Deo data sit, quando natus est. Sicut in Isaiâ dictum est: *Omnem flatum ego feci (Isai. lvi)*. Id est, omnem animam, et in psalmo similiter scriptum est: *Qui finxit singillatim corda eorum*

(Psal. xxxii). Alii autem dicunt quod ex parentibus anima data sit, sicut caro ex carne. Scripturæ repugnare videntur, dum dixit: *Qui vivit in æternum, creavit omnia simul* (Eccli. xviii), quasi semper novas animas creare videatur. Et alii dicunt quod tunc anima omnium creata fuisset, quando simul omnia fecit, et in quodam loco occultatur, donec homo natus sit, et tunc ei anima data sit ex Deo. Sed hoc non est in rebus nostris considerandum, quid vel sinat vel non sinat, quomodo anima data sit homini, quod Scriptura non narrat ullo loco. Nos non possumus discernere quod Veritas tacuit, et non dicit neque de ipsa anima mulieris, quomodo facta sit, nisi tantum narrat quomodo Adam data fuit anima. Ergo Salvator noster Jesus Christus unde habuit animam, non de Adam, sed unde Adam, id est, ex Deo, quia quamvis de propagine peccati descendit, tamen de propagine peccati non concepit, quia nec ipsa erat caro peccati, sed similitudo carnis peccati. Non enim inde accepit reatum moriendi, et anima, quando de hoc corpore migraverit, est corporalis an incorporealis? Quomodo ergo prædicatur, si incorporealis est, id incorporea est simul corporibus, et ubi portatur, ad locum corporeum an incorporeum? Id ad incorporeum locum, similia corporibus. Quæritur ergo ratio si potest anima absque corpore inter angelos in perpetua beatitudine sine defectu consistere? Quid ergo opus est ut iterum surgat corpus, ut illud tunc immortale induat, quod nunc mortale deposuit, nisi quia inest quidem corporis administratio, quo detrahatur animus, ut non in illum summum pergat, donec consurgat corpus, ut quod ei nunc sarcinum est, sit tunc in gloria. Et quid opus est ut parvuli, qui parentes habent Christianos, patrem et matrem, iterum renascantur per aquam baptismatis, nisi quia unusquisque in originali peccato nascitur, et nisi renatus sit per aquam baptismatis, non potest introire in regnum Dei, sicut Salvator in Evangelio ostendit, dicens: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest videre regnum Dei* (Joan. iii).

Et iterum secundum sensum spiritalem.

Et factus est homo in animam viventem, scilicet ut qui perfectus erat. Deus perfectus crederetur et homo.

DE PLANTATIONE PARADISI.

Plantaverat autem Dominus Deus paradysum voluptatis a principio, in quo posuit hominem quem formaverat. Paradysus locus deliciarum dicitur, aut pollens affluentia gratiarum. Hoc dixit sanctus Augustinus, quod in quodam loco iste paradysus plantatus fuit, ubi homo terrenus habitare potuit. Nam paradysus spiritaliter intelligitur, ubi nunc animæ sanctorum de corpore exeuntes pergunt. In cujus figura iste paradysus plantatus fuit, secundum rerum gestarum fidem.

Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, et ad vescendum suave, lignum etiam vitæ in medio paradisi. Non alia ligna produxit, nisi illa quæ superius dixit die tertia creasse, et modo narrat quomodo in speciem produxit in paradiso; et istud lignum vitæ, quod idem est qui de illo gustasset, et immortalis permansisset. Tamen tunc in paradiso quasi cibus terrestris fieri videbatur, non sicut alius cibus facit, qui solet habere fastidium, sed unde omni sanitate stabilis firmaretur. Tamen quid in isto ligno continebat? In alia enim ligna erant alimenta, in istud autem sacramentum continebatur. Quamvis tunc historialiter factum fuisset, sicut de paradiso dictum est, quod Ecclesiam præfigurabat; vel sicut factum fuit de Agar, vel de Sara, et multa alia quæ historialiter facta fuerunt, tamen aliter præfigurabat, ita et lignum istud præfigurabat signum crucis.

Et iterum Recapitulatio.

Plantaverat autem Dominus Deus paradysum vo-

luptatis a principio, etc. Paradysus Ecclesia est. Sic enim de illa legitur in Canticis canticorum: *Hortus conclusus est soror mea* (Cant. iv). A principio autem paradysus plantatur, quia Ecclesia catholica a Christo, qui est principium omnium, condita esse cognoscitur. Fluvius de paradiso exiens imaginem portat Christi de paterno fonte fluentis, qui irrigat Ecclesiam suam verbo prædicationis, et dono baptismatis. De quo bene per prophetam dicitur: *Dominus Deus noster fluvius gloriosus, exsilens in terram sitientem.* Quatuor autem paradisi flumina quatuor sunt Evangelia, ad prædicationem in cunctis gentibus missa. Ligna fructifera omnes sancti sunt, fructus eorum opera eorum, lignum vitæ sanctus sanctorum utique Christus, ad quem quisque si porrexerit manum, vivet in æternum.

DE LIGNO SCIENTIÆ BONI ET MALI.

Lignum scientiæ boni et mali. Quare istud nomen accepit? Quia Deus omnia valde bona creavit. Id agnoscendo boni et mali, quantum fuisset inter obedientiam boni, et inobedientiam mali, quia si exinde transgressus fuisset, malum illi esset; si bonum illi fuisset, quia si transgressus non fuisset, experimentum pene non didicisset.

DE EGRESSIONE FLUVII.

Et fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradysum, qui inde dividitur in quatuor capita. Nomen unum Phison; ipse est qui circuit omnem terram Evilath, ubi nascitur aurum. Et aurum terræ illius optimum est, ibique invenitur bdellium, et lapis onychinus. Et nomen fluvii secundi Gehon; ipse est qui circuit omnem terram Æthiopiæ. Nomen vero fluminis tertii, Tigris; ipse vadit contra Assyrios. Fluvius autem quartus ipse est Euphrates. Idem ut superius indicatum est de ipso fluvio, et de ipsis quatuor fluminibus paradisi egrediuntur, quorum duo propria nomina habent. Tigris autem ipse est Nilus, qui circuit omnem terram Ægypti. Phison vero ipse est Ganges.

Recapitulatio.

Et iterum secundum sensum spiritalem, lignum scientiæ boni et mali proprium est voluntatis arbitrium, quod in medio nostri est positum, ad agnoscendum bonum vel malum. De quo qui, relicta Dei gratia, gustaverit, morte morietur. Tulit ergo Dominus Deus hominem, et posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur et custodiret illum, quia quævisque de persona hominis loquitur, utrumque nominat, et Deum et Dominum, ut ostenderit quantum ei expediat habere Dominum Deum suum, id est, sub ejus dominatione obediret vivere ut operaretur. Quomodo autem debuit operari non labore servili, sed honestæ animæ voluntate, et custodiret illum, id ne aliquid committeret quare inde mereretur expellere. Recte ergo quisque dicitur non custodisse rem suam, qui sic agit ut eam amittat, quia non erat necesse propter bestias paradysum custodire, aut propter aliam rem sive servili labore operari, quia dixit: *Eccce dedi vobis omnem herbam, et reliqua, sed ut Dominus operatus fuisset in eis justitiam, pietatem, et cætera bona; quod Deus homini tribuet, quia nihil potest homo facere sine adjutorio Dei.* Et operaretur illum ut justus esset, et custodiret, ut tutus esset, quia si illum Deus dereliquerit, et solatum ejus abstraxerit, ille inanis remaneret, quia Deus nihil bonum ei necesse sit. Sed nos omnes indigemus dominatione ejus. Quia scriptum est: *Dixit Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges* (Psal. xv); et in alio loco scriptum est: *Mihi autem adherere Deo bonum est* (Psal. lxxii).

DE PRÆCEPTIONE LIGNI.

Præcepitque ei dicens: Ex omni ligno paradisi comedere, de ligno autem scientiæ boni et mali ne comedas. In quocunque enim die comederis ex eo, morte morie-

ris. Quare ei Dominus prohibuit ut non comedisset de ipso ligno? Quia sciebat damnaturum, si transgressus fuisset. Oportebat enim ut homo sub Domino Deo positus aliunde prohiberetur, ut ei promerendo Dominum suum virtus esset ipsa obedientia; si vero servasset præcepta Creatoris sui, virtus ei fuisset, et ipsa obedientia, quam post transgressionem perdidit.

Recapitulatio.

Tulit ergo Dominus Deus hominem, et posuit eum in paradiso voluptatis. Assumpsit Deus carnem, et factus est caput Ecclesie. Ut operaretur et custodiret illum; id est, ut voluntatem Patris ex omnibus gentibus Ecclesiam adimpleret, atque ut impleretur sermo quem Dominus dixit: *Ego servabam eos in nomine tuo; quos dedisti mihi, custodivi* (Joan. xvii).

Dixit quoque Deus: *Non est bonum esse hominem solum, faciamus ei adiutorium simile sui.* Illic manifeste ostendit quod semen debuerunt procreare, dum Adam adiutorium simile sui datum fuit, id est, Eva fabricata de latere suo. Non sic debuerunt semen procreare, sicut nunc faciunt, ut mortuis parentibus filii succedant in locum, sed ut immortales permanent, et post consummatum numerum in meliora commutassent.

Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terræ, et universis volatilibus cæli, adduxit ea ad Adam, ut videret quid vocaret ea. Omne enim quod vocavit Adam animæ viventis, ipsum est nomen ejus. Quomodo ea adduxit, quia Deus incommutabilis est? Si per angelum, aut per semetipsum? Hoc omnino non est recipiendum, ut Deus corporaliter ista egisset; sed ut ostenderet quia omnia ei vivunt et sentiunt, sicut asina locuta fuit cum Balaam, vel cætera multa, quia homo istam potestatem accepit a Domino, ut haberet dominationem super bestias usque in hodiernum diem.

Recapitulatio.

Dixit quoque Deus: *Non est bonum hominem esse solum.* Arguantur hæretici, qui Christum solum hominem putant, et non etiam Deum.

Faciamus ei adiutorium simile sui. Quia in ipso homine suscepto, Ecclesia Deo copulata est.

Appellavitque Adam nominibus suis cuncta animalia et universa volatilia cæli, et omnes bestias terræ; Adam vero non inveniebatur adiutorium simile sibi. Quando ergo pisces nomina acceperunt, dum hic non memorat, sed tantum de animalibus? Id paulatim cognitis generibus piscium impositum est, hoc est, quando creati fuerunt.

Iterum Recapitulatio.

Appellavit autem Adam nominibus suis, etc. Significans gentes, quæ salvæ fierent in Ecclesia, et per Christum nomina erant accepturæ, quod prius non habuerunt. Sicut scriptum est: *Et vocabo servos meos nomine alio* (Isai. lxxv).

Adam vero non inveniebatur adiutorium simile sui. Utique quoniam quamvis fidelis aut justus sit quisque, Christo tamen æquari non potest. Quis enim, inquit Moyses, similis tibi in diis, Domine? Nam et David ait: *Speciosus forma præ filiis hominum* (Psal. xlv). Nemo enim poterat a morte humanum genus liberare, et ipsam mortem superare, nisi Christus, sicut Apocalypsis ait: *Nemo inventus est dignus neque in cælo neque in terra, neque infra terram aperire librum* (Apoc. v).

DE IMMISSIONE SOPORIS, ET CREATIONE MULIERIS.

Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam. Cumque obdormisset, tulit unam de costis ejus, et replevit carnem pro ea. Quomodo ergo misit Dominus Deus soporem in Adam, ut tantum soporem habuisset, ut costam de se abstractam minime sensisset? Id intelligendum est, ut particeps esset curæ angelo-

rum intrans in sanctuarium, et intelligens in novissimis eorum. Illic statim evigilans eructavit, dicens:

Hoc nunc os ex ossibus meis, etc. Et edificavit Dominus Deus costam quam tulit de Adam in mulierem, et adduxit eam ad Adam. Dixitque Adam: Hoc nunc os ex ossibus, et caro de carne mea. Quare de costa mulierem fecit? Id ut ostenderet Christum de muliere nasciturum. Sicut tunc de viro facta est mulier, ita et de muliere natus est Christus, quia virtus de muliere processit in mundo. Quamvis tunc mors introisset in mundum per mulierem, sive ut demonstraret casta membra a Deo non esse repugnanda, aut propter vim commendationis dicit mulierem de costa fabricatam fuisse.

Recapitulatio.

Immisit ergo Deus soporem in Adam, etc. Dormivit Adam, et fit illi mulier de latere; patitur Christus, dormivit in cruce, pungitur latus lancea, et profluunt sacramenta, ex quibus formaretur Ecclesia. Hanc dormitionem cantat propheta, dicens: *Ego dormivi, et quievi, et surrexi, quoniam Dominus suscitavit me* (Psal. v). Sequitur:

Et posuit carnem pro ea. Sicut et Christus carnem suam moriendo posuit in patibulo crucis pro Ecclesia.

Dixitque Adam: *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea.* Quia sive sancti spirituales et fortissimi in tentationibus, sive minus perfecti, utrique in unum corpus Christi sunt, et in una Ecclesia. *Hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est; ideo Eva, quia mater est cunctorum viventium.*

Quamobrem relinquet homo patrem suum, et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. Erant autem uterque nudi, Adam scilicet et uxor ejus, et non erubescabant. Ideo non erubescabant, quia non sentiebant ultra legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, et violentas illecebras carnis illecebra in corpore mortis (Rom. vii). Unde et Apostolus non ait: *Non sit peccatum in membri vestris, sed ait: Non regnet* (Rom. vi). Non enim regnat, cum desideris ejus non obedimus.

Et iterum secundum sensum spiritalem recapitulatio.

Hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. Sic et a Christo nomen Ecclesie datum est Christianum, quæ de latere ejus sumpta est. Hæc igitur omnia in figura facta sunt, quæ erant in Ecclesia profutura.

Quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem, etc. Hoc interpretans Apostolus, ait: *Hoc autem dico in Christo et in Ecclesia* (Ephes. v). Ergo quod per historiam completum est in Adam, per prophetiam significatur in Christo. Qui relinquit Patrem, cum dicit: *Ego a Patre exivi, et veni in hunc mundum* (Joan. xvi). Relinquit et matrem, id est, synagogam veteri testamento carnaliter in hærentem, quæ illi erat mater ex semine David secundum carnem. *Et adhæsit uxori suæ, id est, Ecclesie, ut pace novi testamenti essent duo in carne una.* Quia cum sit Deus apud Patrem, per quem facti sumus, factus est per carnem particeps nostri, ut illius capitis corpus esse possimus. Post hæc vocatur Eva, vita et mater vivorum, quia de viri sui latere facta est, et Dominus dicit in Evangelio: *Si quis non manducaverit carnem meam, et biberit sanguinem meum, non habet in se vitam* (Joan. vi). Jam dehinc præceptum quod accepit figuratiter Christus, nos accepimus in illo, quia unusquisque Christianus non incongrue gestat personam Christi, dicente ipso Domino: *Quod uni ex minimis istis fecistis, mihi fecistis* (Matth. x). Dicitur ergo illi: *Ex omni ligno paradisi comede.* Quo significantur spirituales deliciae. *Fractus autem Spiritus est, charitas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, mansuetudo, continentia, sicut dicit Apostolus* (Galat. v.).

Et non tangamus lignum in medio paradisi planta-

inm scientiæ boni et mali. Id est, non velimus super-
hirc de natura arbitrii nostri, quæ mediâ est, ut de-
cepti post scientiam experiamur et malum.

DE ASTUTIA SERPENTIS.

*Sed et serpens erat callidior cunctis animantibus ter-
ræ, quæ fecerit Dominus Deus.* Serpens iste non natura
sua callidior erat, id est, prudentior, vel sapientior, sed
ex diabolo, qui per serpentem loquebatur. Unde Chris-
tus Dominus dixit in Evangelio: *Filii hujus sæculi
prudentiores sunt quam filii lucis (Luc. xvi).* Quo-
modo serpens ad mulierem locutus fuit, per semet-
ipsum an per diabolum? Id intelligendum est, quia
diabolus introivit in serpentem, et sic loquebatur ad
mulierem. Et quomodo nunc solet introire in vas
suum, et huius per illum, ita et tunc per serpentem
loquebatur. Quia sicut solet organa homo calcare,
et nihil exinde sentit organum, ita et tunc serpens
nihil sensit quid locutus fuit. Quare per istud animal
permissit tentari? Non mirum est si per serpentem
permissit tentare, per quod diabolus permissum habuit,
quia ipse antiquus hostis iniquissimam voluntatem
habet, et nequissimam potestatem, quia semper
habet voluntatem male faciendi, et nullam habet
potestatem nocendi sine Dei permissu. Quare per-
missit tentare, quem consensurum præciebat? Quid
mirum est si hoc facere permisit, quia proprium
arbitrium habuerunt male faciendi vel bene faciendi?
Non mihi videtur magna laus fuisse hominem futu-
rum, si propterea potuisset bene vivere, quia nemo
male vivere suaderet. Id est, quia nulla laus fuisset,
si propterea bene vixisset, eo quod nullam tentationem
habuisset Adam in membris suis. Quare ergo
permissit tentare, quem præciebat consensurum?
Cum id facturus esset propria voluntate per culpam,
et ordinatus esset illius aequitate per poenam. Quid
autem culpabilis esset, si non tentare permisisset,
dum proprium arbitrium habuit, et, Deo adiuvante,
potuit resistere ipsam tentationem, qui *superbis resis-
sit, et humilibus dat gratiam (Jac. iv),* et resistere
magna laus fuisset, sicut nunc sancti Dei multas
tentationes sustinent, et Deo opitante vincunt; et
propterea majus præmium accipiunt cum Christo.
Et si tentatio ista potuit eos projicere de paradiso?
Intelligendum est quod non potuisset, si non se elevas-
sent in vanam gloriam, quod eis contrarius hostis
promisit, dicens: *Si comederitis ex eo, aperientur
oculi vestri, et eritis sicut di.* In hoc autem se ele-
vabant, unde scriptum est: *Ante ruinam exaltatur
cor, et cætera (Proverb. xvi).* Quid est quod Deus
præciebat homines peccatores et damnandos per-
missit nasci? et quare non dimitteret, dum proprium
arbitrium possideret, et si voluerint conservare quod
facti sunt, damnationem accipiunt, et exemplo sunt
aliorum qui vindictam eorum aspiciunt, et de malis
fiunt boni? Quia considerant quod eis evenit propter
peccata eorum, quia est natura bona quæ peccare
non potest; et est natura, quæ potest peccare. Una
est in angelis, alia in hominibus. Ratio erat ut de
utraque natura dum laudassent, tamen in utraque
natura iniquitas inventa est, quia bonam naturam
voluntas mala depravit, quia natura bona a Deo
est creata. Nam voluntas prava facit eam esse ma-
lam; et si aliquis diceret: Quare Deus, malos homi-
nes creavit? recte responderet: Melius non e-
set, quia alterius malo bene utendo misericorditer cor-
naretur, quam esset etiam malus, qui pro suo merito
juste puniretur. Quare diabolus non potest reparari,
et homo potest? Idem ut demonstrarunt potentiam et
misericordiam, et haberent quid timere, et quid spe-
rare. Et quid mirum, si diabolus in serpentem in-
troivit, cum Dominus in porcos eum permisit in-
troire? Et alii volunt dicere quod diabolus invidiam
habuit contra hominem, quare ad imaginem Dei
creatus fuit, et ideo suavit comedere poma in para-
diso, quod prohibitum fuit ut non comedisset. Unde
ait Apostolus: *Radix omnium malo um est cupiditas*

(Tim. vi), id est, amor pecuniæ. Non enim ille tunc
pecuniam concupivit, sed hominem voluit decipere;
et quoniam in alio loco scriptum est: *Initium omnis
peccati superbia (Eccl. x).* Hoc intelligendum est,
quod diabolo, non ex invidia processit superbia, sed
magis ex superbia processit invidia, et utraque si-
mul initium inventum est, quia per superbiam de-
jectus fuit de cælo, et per invidiam hominem de-
cepit.

DE SUGGESTIONE SERPENTIS AD MULIEREM.

*Dixit autem serpens ad mulierem: Cur præcepit
vobis Deus ut non comederetis de omni ligno paradisi.
Cui respondit mulier: De fructu lignorum quæ sunt in
paradiso vescimur, de fructu vero ligni quod est in
medio paradisi præcepit nobis Deus ne comederemus,
et non tangeremus i lud, ne forte moriamur.* Quare
serpens prius mulierem interrogavit, et ipsa ei in-
dicavit ex quo ligno præceptum habuerunt, ne de
ipso comederent, ut prævaricatio inexcusabilis fie-
ret? Quia non habuit unde semetipsam excusasset,
dum manifeste intellexit de quo ligno prohibiti erant
ne comedissent.

*Dixit quoque serpens: Nequaquam morte morie-
mini, scit enim Deus quod in quocunque die comede-
ritis ex eo, aperientur oculi vestri, et eritis sicut dii
scientes bonum et malum.* Quia usque in hodiernum
diem sic operatus est diabolus. Semper enim suadet
ut præcepta Dei contemnatur; et quod Deus mina-
tur, ille dat molliorem et levitatem atque securitatem,
et propterea multi decipiuntur in seductione ejus.
Serpens autem ille sapientior omnium bestiarum in-
dicat diabolus, qui inde serpens dicitur, quod volu-
bili versetur astutia. Sed quid est quod ipse per
mulierem decipit, et non per virum? Quia non potest
ratio nostra seduci ad peccandum, nisi præcedente
delectatione carnali infirmitatis affectu, qui magis
debet obtemperare rationi tanquam viro dominante.
Hoc enim in unoquoque homine geritur in occulto
quodam secretoque conjugio. Suggestionem quippe
per mulierem accipimus, mulierem vero animale
corporis sensum, rationem autem virum. Ergo quan-
do occurrit mala suggestio, quasi serpens loquitur;
sed si sola cogitatio oblectetur, illius suggestionis et
refrenatur ratione, consensus explendi operis non
succedat. Sola mulier videtur comedisse illicitum;
quod si ipsum peccatum, etiam et mens perpetrandum
decernat, jam vir deceptus est, jam mulier cibum
dedisse viro videtur. Illecebra enim consentire
de ligno prohibito, manducare est. Tunc quippe juro
a vita beata tanquam a paradiso expellitur homo,
peccatumque ei imputatur, etiam si non subsequatur
effectus, quia et si non est in factis culpa, in
consensione tamen rea tenetur conscientia. Hæc secun-
dum anagogen; cæterum juxta metaphoram poterat
callidus serpens iste hæreticorum versutiam
designare. Nonnulli enim loquacius atque subtilius
promittunt illicita curiositate secretorum adaptionem
atque scientiam boni et mali, et in ipso homine
tanquam in arbore, quæ plantata est in medio
paradisi, etiam dignoscentiam demonstrare. Contra
hunc serpentem clamit Apostolus, cum dicit: *Metuo
ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua, ita sensus
vestri corrumpantur (II Cor. xi).* Seducitur autem
verbis hujus serpentis carnalis nostra concupiscentia,
et per illam decipitur Adam, non Christus, sed
Christianus. Dicit ergo iste ad mulierem: *Cur præ-
cepit vobis Deus ut non comederitis ex omni ligno pa-
radisi?* Sic et hæreticorum curiosa cupiditas, sic
pravi prædicatores, ad diligendam erroris fallaciam,
auditorum carnalium corda succedunt, dicente:
Quare fugitis scientiam habere latentem? nova semper
exquirite, boni malique scientiam penetrare.
Unde apud Salomonem mulier ilia hæreticorum sen-
tentiam tenens, dicit: *Aquæ furtivæ dulciores sunt,
et panis absconditus suavior (Proverb. ix).* Subjecti
deinde idem serpens: *Quocunque die comederitis, ste-*

tim aperientur oculi vestri, et eritis scientes sicut dii bonum et malum. Sic et omnes hæretici generationes divinitatis meritum profitentur, atque scientiæ pollicitatione decipiunt, et reprehendunt eos quos simpliciter credentes invenerint; et quia omnino carnalia persuadent, quasi carnalium oculorum adaptionem conantur adducere, ut interior oculus obscuretur.

DE CONSENSU MULIERIS.

Vidit igitur mulier quod bonum esset lignum ad vescendum, et pulchrum oculis aspectuque delectabile, et tulit de fructu illius, et comedit, deditque viro suo, qui comedit. In hoc unusquisque nostrum discat exemplum. Nunquam debet aspicere quod contingere non licet, ne forte per concupiscentiam et delectationem decipiatur sicut Eva, quod prius aspexit lignum, et postea delectata fuit et comedit. Quare mulieri suggestit, et non viro? id propter molliem vel infirmitatem mulieris. Sicut dixit apostolus Paulus: Adam non est seductus, sed mulier decepta est (I Tim. II). Quomodo hoc dictum est, dum in alio loco dicit beatus Paulus: In similitudine prævaricationis Adæ, qui est forma futuri (Rom. v)? Ideo hoc dixit, quia Adam non fuit per serpentem seductus, sed per mulierem, quia mulier prius comedit per suggestionem serpentis, et postea tribuit viro suo, quia vir imago est et gloria Dei, mulier autem gloria est viri (I Cor. XI), et ideo non suasit viro prius, sed mulieri, in qua mollietates continebatur. Et quare Adam comederit de ligno vetito, de quo illi præceptum erat ne comederet, et sciebat si fecisset, sententiam Dei adimplendam esse, quod prius ei locutus fuit, dicens: Si comederitis ex eo, morte moriemini? Is propter dilectionem mulieris comedit, quia noluit eam offendere atque contristari, sicut legimus quod fecit Salomon, quia propter dilectionem mulierem Deum suum contra se irritavit. Ita Adam operatus est, dum mulierem dilexit, præcepta sui Conditoris contempsit, et de alta immortalitate in imo terræ prostratus est.

Et aperti sunt oculi amborum. Non ad aliud aperti sunt, nisi ad invicem concupiscendum ad pœnam peccati. Cum autem dejecti sunt a ligno vitæ, statim eorum corpora morbidam atque mortiferam duxerunt qualitatem, quia antequam peccassent, nullam legem sentiebant in membris eorum repugnantem legi mentis suæ. Postea vero statim senserunt in membris suis aliam legem repugnantem legi mentis suæ, et captivantem eos in lege peccati (Rom. VII).

Et iterum secundum sensum spiritalem.

Vidit ergo mulier quod bonum esset lignum, etc. Mulier comedit antea, non vir; ideo, quia facilius carnales persuadentur in peccatum, nec tam velociter spirituales decipiuntur.

DE CONSENSU VIRI.

Et dedit viro suo, et comedit. Utique, quia post delectationem carnalis concupiscentiæ nostræ, etiam ratio nostra subjicitur ad peccandum.

Cumque cognovissent se esse nudos, consuerunt folia fici. Folio fici se contegunt, qui sæculum asperum amplectuntur, qui prurigne voluptatis carnalis uruntur; quique et decepti hæretica pravitate, et gratia Dei nudati, tegumenta mendaciorum tanquam folia fici colligunt, facientes sibi succinctoria pravitatis, cum de Domino vel Ecclesia mentiuntur.

Et cum audissent vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad auram post meridiem. Deambulat Deus in illis, et non stat, quia stabiles in ejus præcepto non perseverant, et bene ad auram post meridiem, quia jam aufertur ab eis lux illa ferventior charitatis, appropinquantibus errorum tenebris. Unde scriptum est: Sequuntur umbram, et non lucem. Abscondit se Adam et usor ejus a facie Domini Dei, in medio ligni paradisi. Quomodo autem semetipsos a facie

Dei abscondere potuerunt? Nunquid Deo potest esse occultum aliquid? Hoc intelligendum est, quia unusquisque qui peccatum committit, aut præceptum Domini contemnit, semetipsum abscondit de Deo, quia Deus eum ignorat propter peccatum suum. Sicut dixit in Evangelio: Nescio vos (Luc. XIII). Nam non potest fieri ut Deo aliquid absconditum sit, quia scriptum est: Oculi Domini contemplantur bona et mala (Proverb. xv). Sed unusquisque semetipsum abscondit in medio ligni paradisi, quia aversus a præcepto Creatoris in errore, atque arbitrii sui voluptatibus vivit.

VOX INCREPANTIS VEL REVOCANTIS.

Vocavitque Dominus Deus Adam, et dixit ei: Ubi es? Qui ait: Vocem tuam audivi in paradiso, et timui eo quod nudus essem, et abscondi me. Qui dixit: Quis enim indicavit tibi quod nudus esses, nisi quod ex ligno de quo tibi præceperam, ne comederes, comedisti. Non vox ignorantis est hoc, sed objurgantis. In hoc autem quod vocat, ad pœnitentiam eum revocat; in hoc vero quod requirit, ostendit quod peccatores jure damnandos Deus ignorat. Et si Adam talis fuit, quod potuisset locutionem Dei intelligere, sicut angeli, an adhuc ei necesse erat perfectionem intellectus habere, quomodo lo capere valuisset locutionem Dei? Inde intelligendum est quod per angelum ad eum locutus fuit, sicut ad patres locutus est, quia non per intellectum cognovit quod Deus loqui voluit, sicut faciunt angeli. De eo autem quod nudus esset, id intelligitur, quia jam sentiebant in corpore eorum legem peccati, quod prius non habuerunt antequam peccassent; et si de ligno scientiæ boni et mali non comedisset, mori omnino non potuissent, sicut superius indicatum est.

Et iterum.

Vocavitque Deus Adam, et dixit ei: Ubi es? Ille ostendit, quia si qui a fide vel bonis operibus, ad mendacia suaque desideria labuntur, non despiciat illos Deus, sed adhuc ut redeant per pœnitentiam vocat, quia non vult mortem peccatoris, donec convertatur et vivat. Ergo non est desperandum quibuslibet peccatoribus, dum et ipsi impii ad spem indulgentiæ provocantur.

DE EXCUSATIONE VIRI.

Dixitque Adam: Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, et comedi. Et dixit Dominus Deus ad mulierem: Quare hoc fecisti? Quæ respondit: Serpens decepit me. Ubi ergo debuit venire humilitas, ibi superbia præcessit. Ad hoc enim requisiti fuerunt, ut peccatum confessi essent; illi vero uterque excusationem protulerunt, et culpas suas alius per alium excusavit. Adam per mulierem, mulier autem per serpentem; et auxerunt culpas suas quas confiteri debuerant, et quasi Deum inculpato videntur. Quare mulierem sociam ei dedisset, similiter autem et mulier locuta est, quare serpentem in paradiso posuisset, et vindictam acceperunt, ubi misericordiam invenire debuerunt, et de alta immortalitate prostrati sunt in imo terræ.

DE MALEDICTIONE SERPENTIS.

Dicit autem post hæc serpenti: Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animalia et bestias terræ, supra pectus tuum gradieris. Nomine pectoris significatur superbia mentis; nomine autem ventris significatur desideria carnis. His enim duabus rebus serpit diabolus in eos quos vult decipere, id est, aut terrena cupiditate et luxuria, aut superbia et insana ruina. Et terram comedes, id est, ad te pertinebunt, quos terrena cupiditate deceperis. Cunctis diebus vitæ tuæ, id est, omni tempore quo agi hanc potestatem ante illam ultimam pœnam iudicii.

Inimicitias ponam inter te et mulierem, et semen tuum, et semen illius. Semen diaboli perversa suggestio; semen autem mulieris, fructus est boni

operis, quo perverse suggestioni resistitur. Ipsa **A** caput illius conteret, si eum mens in ipso initio malæ suggestionis excludit; ille insidiatur calcaneo ejus, quia mentem quam prima suggestionem non decipit, decipere in fine tendit. Quidam autem hoc quod dicitur est: *Inimicitias ponam inter te et mulierem, de virgine desponsata, in qua Dominus natus est, intellexerunt, eo quod illo tempore ex ea Dominus nasciturus ad inimicum devincendum, et ad mortem cujus ille auctor erat, destruendam promittebatur, sicut in David scriptum est: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam (Psal. cxxxii). Nam et illud quod subjunctum est: Ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus, hoc de fructu ventris Mariæ, qui est Christus, intelligat, id est: Tu eum supplantabis ut moriatur: ille autem te victo resurget, et caput tuum conteret, quod est mors. Sicut et David dixerat ex persona Patris ad Filium: Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem (Psal. xc). Aspidem dixit mortem, basiliscum peccatum, leonem Antichristum, draconem diabolum.*

DE MALEDICTIONE MULIERIS.

Mulieri quoque dicit Deus: Multiplicabo ærumnas tuas, et conceptus tuos; in dolore paries filios, et sub viri potestate eris, ipse dominabitur tui. De pœna autem mulieris quid significat quod ei dicitur: In dolore paries filios, nisi quia voluptas carnalis cum aliqua mala consuetudine vult vincere? Patitur in exordio dolores, atque per meliorem consuetudinem parit bonum opus quasi filios. Quod vero adjecit: Et conversio tua ad virum tuum, ipse dominabitur tui, hoc significat quod illa voluntas carnalis, quæ cum dolore reluctaverat, ut faceret consuetudinem bonam, jam ipsis erudita doloribus cautior fit, et, ne corruat, obtemperat rationi, et libenter servit quasi viro jubenti.

DE MALEDICTIONE VIRI.

Adam vero dixit: Quia audisti vocem mulieris tuæ, et comediasti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo. In laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ: spinas et tribulos germinabit tibi, et comedes herbas terræ. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec revertaris in terram, de qua sumptus es, quia pulvis es, et in pulverem revertaris. Et vocavit Adam nomen uxoris suæ Evam, eo quod mater esset omnium viventium. Vocaturque debinc mater vivorum, id est, recte factorum, quibus contraria sunt peccata, quæ per nomen mortuorum significantur; jam vero per sententiam quæ in viro inferitur, ratio nostra arguitur, quæ et supra peccati concupiscentia seducta, habet maledictiones terrenæ operationis, habet et dolores temporalium curarum, quasi spinas et tribulos; si tamen dimittitur a paradiso beatitudinis, ut operetur terram, id est, ut in corpore isto laboret, et collocet sibi meritum redeundi ad vitam æternam, quæ paradisi nomine significatur.

DE VESTE MORTALI.

Fecit quoque Dominus Deus Adam et uxori ejus

tunicas pellicenas, et induit eos, et ait: Ecce Adam factus est quasi unus ex nobis, sciens bonum et malum. Nunc ergo ne forte mittat manum suam, et sumat etiam de ligno vitæ, et comedat, et vivat in æternum. Vox Trinitatis est Patris, et Filii, et Spiritus sancti, ac si dixisset: Sicut nos scimus inter bonum obedientiæ, et malum inobedienciæ, ita nunc Adam intelligit, quia ille non solum non fuerat factus qualis fieri voluit, sed nec illud quod factus fuerat conservavit. Accepit etiam tunicam pelliceam divino iudicio, quo nomine corporis mortalitas significatur in historia. In allegoria autem a carnalibus sensibus abstractis, voluptatesque carnaliter viventes, divina lege consequuntur et contingunt, quia si aliquando ad Deum converterit, possitque aliquando manum porrigere ad arborem vitæ, et vivere in æternum. Manus autem porrectio bene significat crucem vel cruciatum penitentia, per quam vita æterna recuperatur.

B DE EJECTIONE EORUM DE PARADISO, ET FLAMMEA FRAMEA VERSATILI.

*Emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, ut operaretur terram de qua sumptus erat. Ejecitque Adam, et collocavit ante paradysum voluptatis Cherubin, et flammeum gladium atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ. Iste autem gladius ideo positus est, ut homo non introiret in paradysum, ne comederet de ligno vitæ, ne forte immortalis permansisset, et esset irreparabilis, sicut demones qui non possunt reparari; et propterea versatilis framea posita fuit, ut cum tempus misericordiæ per adventum Salvatoris nostri advenerit, potuisset iterum removeri. Quia omnes justi et electi ante adventum ipsius, claustra inferni penetraverunt; unæ autem omnes sancti, de corpore exeuntes, ad Christum pergunt, sicut Salvator in Evangelio ait: Si quis mihi ministrat, me sequatur; et ubi ego sum, illic **C** minister meus erit.*

Et iterum hæc semita est redeuntibus.

*Per flammeam frameam. Id est, per temporales tribulationes peccata sua agnoscendo et gemendo; et per cherubin, id est, per plenitudinem scientiæ, quod est charitas, perveniet ad arborem vitæ Christum, et vivet in æternum. Cherubin namque plenitudo scientiæ interpretatur; flammea vero framea versatilis, posita ad custodiendam viam ligni vitæ, temporales pœnæ intelliguntur. Nemo enim potest pervenire ad arborem vitæ, nisi per has duas res, tolerantiam videlicet molestiarum, et plenitudinem scientiæ, id est, per charitatem Dei et proximi: *Plenitudo enim legis, charitas est (Rom. xiii), quæ est mater virtutum, quam sancti, Dei vestigia imitantes, tota virtute et in aliis adimplere conantur. Hanc sectemur charitatem, et operibus exercere studeamus, ut ad arborem vitæ pertingere valeamus, **D** quod est Christus, et de fructu ejus dulci et suavi reflecti ac satiati in æternum cum ipso et sanctis suis sine defectu gaudere mereamur. Amen.**

QUÆSTIONUM SUPER GENESIM

EX DICTIS PATRUM

DIALOGUS.

DISCIPULUS.

Primo omnium, præceptor mi, inquiri mihi ne-
PATROL. XCIII.

cesse est quis hujus libri qui Genesis apud nos dicitur scriptor habeatur?